

Borbe 4. korpusa u zimu 1944/1945. godine

Početak decembra 1944. godine na operativnom području 4. korpusa neprijatelj je i dalje držao komunikaciju: Bihać—Bosanski Novi—Dvor na Uni—Kostajnica—Sunja—Sisak—Zagreb—Karlovac—Ogulin. Iz Bihaća, gdje je imao svoja isturena uporišta u Drežnik Gradu, Vaganacu, Izačiću, Ličkom Petrovom Selu, održavao je preko Lapca vezu sa svojim snagama u Dalmaciji, a iz Ogulina i Josipdola preko Brinja sa snagama u Lici i preko Senja ka moru. Neprijatelj je svoju aktivnost, na području Korpusa, uglavnom sveo na grčevitu odbranu komunikacija. Za to je koristio posade u zahvatu komunikacija, a ponekad je odvajao i dio snaga iz kolona u prolazu s juga ka sjeveru.

Polovinom decembra 1944. godine vojna situacija u širem rejonu Bihaća naglo se pogoršala. Naime, poslije borbi za oslobođenje Knina i Kninske krajine u širi rejon Bihaća prebačene su veće njemačke i ustaško-domobranske snage, te Dinarska četnička divizija popa Đujića. Oni su zaposjeli gotovo sva sela na ovoj teritoriji i raskrsnice cesta u trokutu Bihać, Cazin, Vaganac. Grupiranje neprijateljevih snaga u ovom rejonu izvršeno je da bi se komunikacije duž Une bolje osigurale i da bi se stvorila jaka baza za dalje akcije i održavanje veza sa svojim jedinicama u Bosanskoj krajini i Lici.

Borbe u Kordunu i Cazinskoj krajini

U vezi sa novembarskom situacijom u rejonu Bihaća, Štab 8. divizije je prema naređenju Štaba 4. korpusa, 3. brigadu prebacio na sektor Rakovica—Drežnik Grad—Poljanak, sa zadatkom da zatvori pravac prema Vaganacu i osigura komunikaciju Drežnik Grad—Poljanak—Plitvička jezera. Za to vrijeme 1. i 2. brigada 8. divizije ostale su na sektoru Plaškog i vodile borbu sa 33. ustaškom bojnom iz Ogulina i dijelovima 392. legionarske divizije.

O pokretu neprijateljevih snaga, Glavni štab NOVH izvjestio je VŠ NOV i POJ:

»Neprijateljske snage, djelovi 373. divizije, četnici i ustaše prikupili su se poslije povlačenja s juga na prostoriju Bihać—Izačić—Vaganac i otpočeli danas, 12. XII., pokret u pravcu sjevera.

Jedna kolona izbila je u Drežnik Grad, dok se druga probija preko Prijeboja u pravcu Plitvičkog Ljeskovca. Borbe sa jedinicama IV i XI korpusa su u toku.⁴⁴⁴

Cilj neprijatelja bio je da ugrozi komunikaciju Rakovica—Plitvice, da obezbjedi povlačenje četnika od Bihaća prema Ličkoj Jesenici i uspostavi posadu u Drežnik Gradu, zatim, da veže na tom sektoru snage NOVJ za sebe i na taj način olakša svojim jedinicama, dijelovima njemačke 373. i 392. divizije, nastupanje ka Korenici, koju su zauzeli 14. decembra 1944. godine.

Sa ovim neprijateljevim snagama, oko Drežnik Grada, borbu je vodila 1. i 3. brigada 8. divizije, s ciljem da ih odbaci sa komunikacije Drežnik Grad—Plitvice, spriječi prolaz četnika i da im se nanese što više gubitaka. Sa borbom, koju su ove dvije brigade vodile u toku 13. decembra, nisu uspjele zadržati navedenu komunikaciju. Neprijatelj ih je uspio odbaciti i omogućio pokret četničke kolone (četnici popa Đujića), koja je u toku 14. decembra preko Poljanak i Saborskog ušla u Ličke Jesenice. Borbu s četnicima prihvatila je 2. brigada 8. divizije, koja je radi toga prebačena od Plaškoga.

U vezi s tom situacijom GŠH je izvjestio Vrhovni štab:

»Neprijatelj jačine 2.000 četnika sa nešto legionara uspio je da se iz Drežnika probije pravcem Poljanak—Jesenice gde se spoji sa kolonom koja mu je došla u susret iz Dabra. Na taj način neprijatelj je uspostavio dvije komunikacije: Vaganac—Prijeboj—Otočac i Vaganac—Drežnik—Poljanak—Jesenice—Dabar, kojima se povlači u pravcu sjeverozapada«.⁴⁴⁵

Pošto 2. brigada 8. divizije nije uspjela razbiti četnike u Ličkim Jesenicama, to im je bio omogućen put ka Rijeci. U toku borbe koju je ova brigada vodila 15. decembra, ubijeno je 36 i ranjeno 28 četnika, dok je brigada imala 9 mrtvih, 12 ranjenih i 5 nestalih boraca, izgubivši i 11 pušaka i puškomitraljez. Borba kod Drežnik Grada nastavila se i u toku 16. i 17. decembra, ali bez uspjeha da se neprijatelj slomi i odbaci nazad.

Ovladavši navedenim komunikacijama, neprijatelj je prekinuo našu vezu i onemogućio transport ratnog materijala iz Dalmacije za Kordun, Baniju i Gorski kotar, kao i izvršenje plana 4. korpusa o dopremi hrane iz Pokuplja i Slavonije, preko Banije i Korduna za jedinice i nazad u Lici i Dalmaciji.

Polazeći od nastale situacije, GŠH je naredio 4. i 11. korpusu da likvidiraju neprijateljeve posade u Drežnik Gradu, Vagancu, Ličkom Petrovom Selu, Izačiću, Babinom potoku, Vrhovinama i Korenici, te ponovo uspostave saobraćaj cestom Korenica—Prijeboj—Slunj. U to vrijeme u Bihaću i bližoj okolini nalazilo se oko 3.000 neprijateljevih vojnika, pored onih u prolazu iz Dalmacije. U Vagancu su se, pored dijelova 7. ustaškog zdruga, nalazili i dijelovi posadne bojne 8. ustaškog stajaćeg zdruga 4. ustasko-domobranske divizije. Glavnina posadne bojne bila je u Drežnik Gradu.

Na osnovu dobijenog zadatka od GŠH, Štab 4. korpusa odlučio se prvo za napad na neprijateljevu posadu u Drežnik Gradu i Sadilovcu

⁴⁴⁴ Isto, str. 517.

⁴⁴⁵ Isto, str. 329.

sa okolnim neprijateljevim položajima. Za izvršenje ovoga zadatka, zapoviješću Štaba 4. korpusa od 16. decembra, angažovana je 7. divizija (bez jedne brigade), 8. divizija, Unska operativna grupa, jedna korpusna haubička baterija i četa tenkova iz korpusnog tenkovskog bataljona.⁴⁴⁶

Prije dolaska u Kordun, u prvoj polovini decembra 1944. godine, 7. udarna divizija izvodila je akcije i diverzije na komunikacijama Dvor na Uni—Kostajnica—Sunja i napad na neprijateljovo uporište u Mošćenici (na cesti Sisak—Petrinja). U Mošćenici se tada nalazila jedna satnija od 127 ustaša iz 2. bojne 14. pješačkog zdruga sa 1 teškim minobacačem, 9 puškomitraljeza, 6 automata i puškama. Pored zidanih kuća i rovova branili su se i iz 6 bunkera ograđenih bodljikavom žicom. U blizini Mošćenice nalazili su se jaki neprijateljevi garnizoni u Sisku i Petrinji.

Napad, koji je izveden noću 4/5. decembra 1944. godine, sa početkom u 24.00 sati, izvela je 2. brigada 7. divizije, dok se 1. brigada nalazila na osiguranju prema Petrinji, 4. brigada prema Sisku i 3. brigada prema Sunji. Banijski NOP odred imajući jedan bataljon na sektoru Dvor na Uni, bio je na osiguranju između Gora i Petrinje.

Kako je neprijatelj doznao za napad 7. divizije, ojačao se sa još jednom satnijom ustaša, što se pre napada nije znalo. Bataljoni 2. brigade prvim naletom uspjeli su ući u mjesto i zbiti neprijatelja u centar, odakle je pružio organizovan i jak otpor. Za vrijeme napada neprijatelj je intervenisao iz Siska i Petrinje, ali su njihovi napadi odbijeni. Međutim, u međuvremenu kada se u borbu uvodi i bataljon iz rezerve, neprijatelj uspeva da se iz Siska jačim snagama probije u s. Pračno i ugrozi daljni napad u Mošćenici, te je Štab 7. divizije naredio povlačenje. U ovoj borbi zarobljen je 1, ubijeno oko 30 i ranjen veći broj neprijateljevih vojnika. Jedinice divizije imale su 8 mrtvih i 30 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjeno je 12 pušaka, oko 10.000 metaka i druge opreme.

Po dolasku 7. divizije sa dvije brigade u Kordun, kod Drežnik Grada, prema zapovijesti Štaba 4. korpusa od 16. decembra, ojačana sa 1. brigadom 8. divizije, imala je zadatak da napadne i razbije neprijateljeve snage u s. Sadilovac (2 km istočno od Drežnik Grada), a zatim da izbije na cestu Vaganac—Drežnik Grad, radi presjecanja veze između ova dva mjesta i u slučaju potrebe pruži pomoć UOG u zauzimanju Drežnik Grada. Unska operativna grupa, ojačana artiljerijskim divizionom 8. divizije i korpusnom tenkovskom četom, angažovana je za likvidaciju neprijatelja u Drežnik Gradu, dok je 8. divizija sa jednom brigadom bila u Korpusnoj rezervi, a sa drugom vršila osiguranja napada 7. divizije i UOG, sa pravca Vaganca i Ličkog Petrovog Sela.

Sa napadom, koji je počeo u 6.30 sati, 18. decembra uspjelo se poslije jednočasovne borbe zauzeti oba mjesta, jer se neprijatelj uspio glavninom svojih snaga povući preko rijeke Korane u Vaganac.

U borbama za oslobođenje Drežnika neprijatelj je imao 208 mrtvih, među kojima i 2 ustaška oficira, preko 100 ranjenih i 5 zarobljenih ustaša. Jedinice 4. korpusa imale su 8 poginulih i 44 ranjenih. Zaplijenjeno je 2 pt topa, minobacač, mitraljez, 2 puškomitraljeza, 7 automata, 81 puška, 3 pištolja, 335 ručnih bombi, 39.000 metaka, 7,9 mm, 66 mina, radio-stanica, 100 granata za topove i dosta druge tehnike i hrane.⁴⁴⁷

Nakon zauzimanja Drežnik Grada i Sadilovca, a kako nisu postojali uslovi za napad na Vaganac, Štab 4. korpusa je odlučio da se sa glavnim snagama (7. divizija, Unska operativna grupa, 1. brigada 8. divizije) prebaci u Cazinsku krajinu, napadne i razbije neprijateljeve snage u rejonu Cazina. U Cazinu se tada nalazilo oko 150 milicionera Muslimana (sakupljenih zelenokadrovaca), a na periferiji Cazina, u s. Gnjilovac, bilo je oko 300 neprijateljevih vojnika (180 mornara iz 581. i 583. mornaričkog streljačkog bataljona iz sastava 264. njemačke pješadijske divizije, 20 legionara, 20 ustaša, a kao pojačanje je pristiglo i oko 100 legionara iz 373. njemačke divizije). U Ostrošcu (na Uni, 13 km južno od Cazina) nalazilo se oko 350 legionara sa 4 haubice i nekoliko tenkova, kojisu mogli intervenisati prema Cazinu.

Prema zapovijesti Štaba 4. korpusa od 20. decembra 1944. godine, 7. divizija sa 1. i 3. brigadom imala je zadatak da napadne i razbije neprijateljeve snage u s.Gnjilovac, Unska operativna grupa da sa jednom brigadom osigura izvođenje napada sa pravca Ostrošca, a drugom brigadom da likvidira neprijateljevu posadu u Cazinu i obezbijedi se od pravca Bosanske Krupe i Otoke. Osmo divizija sa 1. brigadom bila je u korpusnoj rezervi u rejonu Gradina (zapadno od linije Cazin—Ostrožac), 3. brigada zadržana je kod Vaganca, a 2. brigada je upućena u rejon Plitvičkih jezera, sa dejstvom na cesti Ličko Petrovo Selo—Korenica.

Napad na oba uporišta počeo je 22. decembra u 06.00 sati. Posada Cazina se razbježala, tako da je ovo mjesto relativno lako i brzo zauzeto. Međutim, snažan otpor pružio je neprijatelj u Gnjilovcu. Prvim naletom postignut je samo djelimični uspjeh: zauzet je jedan vis (k. 410) i neprijatelj sabijen u selo,, odakle je nastavio da uspješno odolijeva napadu. Oko 14.00 sati Štab 4. korpusa zamijenio je 1. brigadu 7. divizije sa 2. brigadom UOG, ali ni to nije bilo dovoljno za uspjeh. Ubrzo je počela da stiže pomoć iz pravca Bihaća, pa je Štab korpusa izmijenio plan daljih dejstava i naredio povlačenje. Na tom sektoru je ostavio Unsku operativnu grupu i 1. brigadu 8. divizije, a ostale snage orijentisao prema Vaganacu.

U ovoj jednodnevnoj borbi neprijatelj je imao oko 160 mrtvih, od toga 2 oficira i 3 podoficira, oko 90 ranjenih i 18 zarobljenih vojnika. Osjetne gubitke pretrpjele su i naše jedinice: 54 mrtva, 166 ranjenih i 10 nestalih (pobjegli kućama). Zaplijenjeno je: 2 PA mitraljeza sa 2.200 metaka, 1 minobacač sa 40 mina, 7 puškomitraljeza i 54 puške sa oko 30.000 metaka, 2 automata i druga oprema. Sa 10 nestalih boraca izgubljena su 3 puškomitraljeza i 7 pušaka.⁴⁴⁸

⁴⁴⁷ Isto, str. 381 i 482 i knj. 37, str. 125

⁴⁴⁸ Isto, str. 310 i 462 i knj. 37, str. 125.

Nakon borbi kod Cazina, Štab 4. korpusa počeo je sa pripremama za napad na neprijateljevo uporište Vaganac i Ličko Petrovo Selo. Vaganac je bio jedno od najjačih neprijateljevih uporišta u širem rejonu Bihaća, koje do tada kordunaške jedinice nisu uspjele likvidirati. Posadu je sačinjavala 1. bojna 7. ustaškog zdruza 10. ustaško-domobranske divizije i oko 50 legionara iz artiljerijskog puka 373. divizije sa dvije haubice. Bilo je ukupno oko 700 okorjelih zlikovaca. Koliko su bili samouvjereni vidi se i po tome što su poručivali Paveliću, da dođe u Vaganac ukoliko nije bezbjedan u Zagrebu.

Osim Vaganca, u planu za napad bilo je i Ličko Petrovo Selo i Čelopek (utvrđeni vis iznad sela, tr. 526). Na Čelopeku je bilo oko 90 ustaša iz 1. bojne 7. ustaškog zdruza, a u Ličkom Petrovom Selu oko 50 legionara. Pet kilometara istočno od Ličkog Petrovog Sela, u s. Izačić bile su četiri satnije legionara, dok je na sektoru Bihaća neprijatelj imao svoje posade u slijedećim mjestima: Vrkašić, Klokot, most na rijeci Klokot, Vedropolje, Baljevac, Zavalje, Žegar, Skočaj, Sokolac, Golubić, Orljani, Ribić, Cekrlije, Pokoj i Brekavica, sa ukupno oko 3.000—4.000 vojnika, od kojih je polovina bila u domobranima, a ostali su bili ustaše i legionari. Svi su pripadali 10. hrvatskoj i 373. legionarskoj diviziji, sem nešto dijelova 392. i 264. divizije. Na sektoru Plitvičkih jezera neprijatelj je držao Čudin klanac i Babin Potok (dijelovi 392. legionarske divizije).⁴⁹

Odluka Štaba 4. korpusa bila je da sa jedinicama 7. i 8. divizije i UOG, napadne i likvidira neprijateljevo uporište Vaganac i Čelopek, a pri povoljnom razvoju situacije i Izačić, sadejstvujući istovremeno sa jednom brigadom jedinicama 11. korpusa u napadu na neprijatelja u Čudinom klancu. Za izvršenje ovoga zadatka, planiranog za 31. decembar, sa početkom u 06.30 sati, jedinice su dobile slijedeće zadatke:

— 8. udarna divizija da sa 2. brigadom, u sadejstvu sa 1. brigadom UOG i korpusnom artiljerijom, napadne i likvidira neprijatelja u yagancu, sa 3. brigadom da izvrši napad na Ličko Petrovo Selo i Čelopek, obezbeđujući se ujedno od Bihaća i Boljevca, a sa 1. brigadom da sadejstvuje jedinicama 11. korpusa u borbama za Čudin klanac;

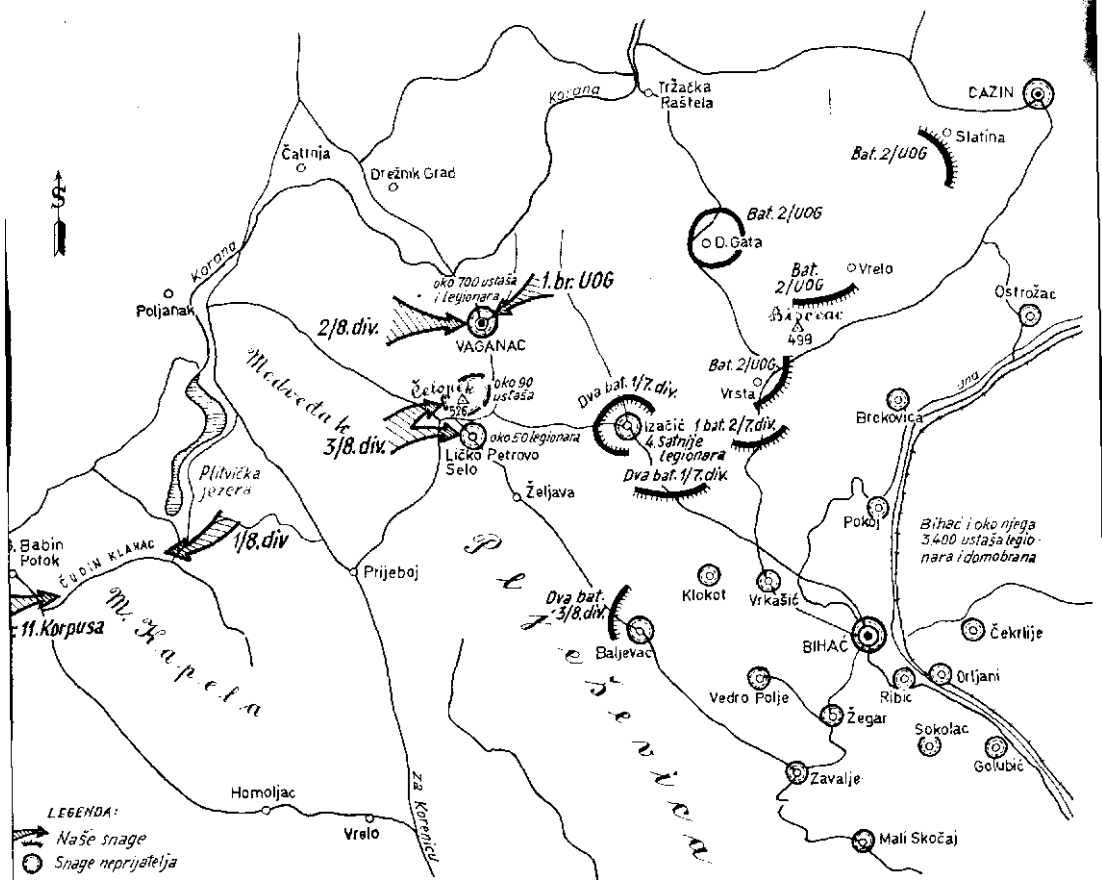
— 7. udarna divizija, ojačana sa 2. brigadom UOG, da sa dvije brigade obezbijedi izvođenje napada od Bihaća, Ostrošca i Cazina i da jednu brigadu zadrži u rezervi na putu Bihać—Vaganac.

Napad je podržavao tenkovski bataljon 4. korpusa sa 4 tenka i 2 oklopna automobila, dok je pontonirski bataljon postavljao most kod Čerkezovca, preko rijeke Korane (1 km sjeverno od Vaganca). Borba se odvijala u tri faze: 1. prilaženje i podilaženje jedinica, 2. tok i razvoj borbe i 3. gonjenje.

Sa početkom napada se kasnilo 15 minuta zbog izuzetno teških vremenskih uslova. Nastupalo se metar po metar po visokom snijegu, uz jaku buruš gustom sniježnom vijavicom. Zbog tako teških vremenskih uslova, Štab 11. korpusa je odustao od planiranih akcija, pa je 1.

⁴⁴⁹ Zbornik, .tom 5, knj. 36, str. 486.

⁴⁵⁰ Isto.

Napad na Vaganac 31. decembra 1944. godine

brigada 8. divizije vraćena u sastav svoje divizije i upućena za ojačanje osiguranja prema Bihaću i Prijebuju. Započeti napad na Vaganac i Čelopek tekao je dosta sporo, ali su jedinice 7. divizije, koje su bile na osiguranju, uspjele protjerati neprijateljeve posade iz sela Vrsta i Turija prema Bihaću.

Zbog lošeg vremena ni tenkovi ispred 1. brigade UOG nisu uspjeli napraviti prolaze kroz neprijateljeve žičane prepreke, a zaustavljen je i napad 2. brigade 8. divizije na Vaganac i 3. brigade 8. divizije na Čelopek. Na osnovu takve situacije, Štab 8. divizije donosi odluku da se po svaku cijenu prvo likvidira neprijatelj u Ličkom Petrovom Selu i na Čelopeku, a zatim i u Vaganacu.

Ličko Petrovo Selo je zauzeto u prvom naletu, ali ne i Čelopek. Drugi napad je uspio kada je Štab brigade sa cijelom brigadom krenuo na juriš streljačkim strojem i tako zauzeo brdo Čelopek, sa kojeg je neprijatelj sa većim dijelom svojih snaga uspio pobjeći. Za sve vrijeme

vršen je napad na Vaganac, ali bez uspjeha, gdje je izgubljen jedan tenk. Planirani napad noću 31. decembra na 1. januar obustavio je Štab 4. korpusa.

Ujutro, 1. januara 1945. godine, Štab 4. korpusa, u prisustvu načelnika GŠH Pavia Jakšića, pozvao je na sastanak komandanta, političkog komesara i partijskog rukovodioca 8. divizije i Unske operativne grupe. Oni su pokušali da objasne zašto napad na Vaganac, nije uspio, ali obrazloženja nisu prihvaćena. Članovi Štaba 4. korpusa i načelnik Štaba GŠH uputili su im oštru kritiku i postavili zadatak da Vaganac u ponovljenom napadu, 2. januara, sa početkom u 01.30 sati, mora pasti. Poslije naređenja u svim jedinicama izvršene su vojničke i političke pripreme kod boraca i starješina

Za ponovni napad su angažovani: 2. brigada 8. divizije, 3. brigada 7. divizije, koja je zamijenila 1. brigadu UÖG i 3. brigada 8. divizije sa napadom od pravca Ličkog Petrovog Sela. Napad je počeo na vrijeme, ali po nevremenu koje je i dalje trajalo. No, i pored toga što je vejavica zatvarala oči borcima, jurišne i bombaške grupe upale su u neprijateljev raspored. Neprijatelj je reagovao protivnapadom, ali je dočekan noževima i odbijen. U četiri sata ujutru, da bi sačuvali glave, ustaše se odlučuju na proboj. Nevreme im ide u prilog. Oko pet sati prestao je svaki otpor i Vaganac je konačno bio zauzet. Bio je to veliki uspjeh i radost boraca 4. korpusa, a posebno boraca 8. kordunaške divizije. Osim Vaganaca oslobođeno je Ličko Petrovo Selo, Izačić, Vrsta i Turija.

Ustašama su nanijeti teški gubici, zarobljena su 33, a ubijeno 248. Ovaj uspjeh su i naše jedinice skupo platile — 42 mrtvih i 246 ranjena borca i starješina. Zaplijenjeno je: 2 haubice sa 1.000 granata, 6 lakih minobacača sa 196 mina, 3 teška minobacača sa 46 mina, 31 puškomi-traljez i 3 teška mitraljeza, 295 pušaka, 6 automata, 10.700 metaka, 798 ručnih bombi, 6 pištolja, 3 radio-stanice i druga ratna oprema.⁴⁵¹

U borbama za neprijateljsko uporište Vaganac istakao se 2. bataljon 2. udarne brigade 8. kordunaške divizije na čelu sa Pavlom Macutom i 1. četa 2. bataljona 2. udarne brigade sa svojim komandirom Simom Katićem.

U borbama na neprijateljsko utvrđenje Čelopek istakao se 1. bataljon 3. udarne brigade, te 3. četa 3. bataljona iste brigade 8. divizije. Posebno se istakao vođ jurišnih pionira prilikom upada u neprijateljevu odbranu na Vaganacu. Svojom hrabrošću i borbenošću istakli su se 3. i 4. bataljon 3. brigade 7. banijske divizije. Svojim umješnim komando-vanjem i ličnom hrabrošću iskazao se komandant 1. bataljona 3. brigade Rade Pilipović.

U borbama za Vaganac istakli su se borci i starješine 1. i 2. bataljona 3. brigade 7. divizije. Gotovo svi borci i starješine divizija u borbama kod Vaganca i drugih navedenih mjesta u vremenu od 31. decembra 1944. do 2. januara 1945. godine ispoljili su izuzetnu hrabrost i junaštvo.

Jedinice Korpusa zaplijenile su velike količine oružja i oruđa, te municije i drugog ratnog materijala. Ovom pobjedom 4. korpus NOVJ završio je dvomjesečno međukorpusno takmičenje, za vrijeme kojeg je ubijeno 297 i zarobljeno 1026 neprijateljevih vojnika. Oslobođena su 22 mjesta i tako znatno proširena vojno-operativna teritorija Korpusa. Za sve postignute rezultate GŠ NOV Hrvatske dodijelio je Korpusu naziv »udarni«, 2. januara 1945. godine. Pod tim nazivom 4. korpus NOVJ Jugoslavije će snažno nastaviti izvođenje bitaka na području od Bihaća do Trsta na putu završnih operacija za konačno oslobođenje Jugoslavije. U to vrijeme, prema podacima od 30. novembra 1944. godine, u sastavu 4. korpusa NOV Jugoslavije i korpusne vojne oblasti bilo je ukupno 30815 boraca i rukovodilaca, od kojih su 1138 bile

Borbe na komunikacijama Zagreb—Karlovac

Za vrijeme dok su glavne snage 4. korpusa (7. i 8. divizija i UOG) izvodile operacije u Kordunu i Cazinskoj krajini (Plaški, Drežnik Grad, Vaganac, Ličko Petrovo Selo i Cazin), dotle su jedinice 34. divizije napadale neprijatelja na komunikacijama Zagreb—Karlovac.

Prvi takav napada izvela je Žumberačka brigada 1. decembra 1944. godine na neprijateljevo uporište u Mahičnom (5 km sjeverno od Karlovca na cesti Karlovac—Ozalj), gdje se nalazilo oko 150 ustaša i domobrana 4. satnije 3. bojne 12. posadnog zdruga. Ova neprijateljeva posada čuvala je tvornicu eksploziva »Titanit«, a zvala se i »Dinam«. Pored zgrada i rovova za odbranu imali su i 5 betonskih i 5 zemljanih bunkera.

Napad, koji je počeo u 01.30 sati, a izveo ga je 1. bataljon, dok su ostali bataljoni brigade bili na obezbjeđenju, uspio je postići iznenađenje i silinom udara, nakon 45 minuta, uspio slomiti odbranu, razbiti i većim dijelom likvidirati neprijateljeve snage. Zarobljeno je 58, a ubijeno 53 neprijateljevih vojnika (prema izvještaju neprijatelja imali su 6 mrtvih, 1 ranjenog i 24 zarobljena), dok je bataljon imao jednog lakše ranjenog (prema podacima neprijatelja bilo je 5 mrtvih, 3 ranjena i 2 zarobljena partizana). Zaplijenjeno je: 1 teški i 1 puškomitraljez, 1 teški minobacač, 65 pušaka, 102 mine za minobacač, 8.500 metaka, 2 pištolja i drugu ratnu opremu. Uništeno je 5 bunkera, 1 zgrada i pruga porušena na 80 mjesta.

Iste noći su jedinice Karlovačkog NOP odreda, u sadejstvu sa jedinicama 34. divizije (dva bataljona 3. brigade), likvidirale neprijateljevu posadu u Gornjem Pokuplju (1 km sjeverno od s. Mahično). Zarobljeno je 48, ranjeno 10, poginuo 1 i izgorjela 4 domobrana. Zaplijenjeno je: 60 pušaka, 2 teška i 3 puškomitraljeza, 1 minobacač, 4 automata, 40.000 metaka, 6.000 ručnih bombi i druga ratna oprema.⁴⁵³

Slijedeći napad izvela je Karlovačka brigada, ojačana jednim bataljonom Žumberačke brigade, 8. decembra na neprijateljevu posadu

⁴⁵² Dr Đuro Zatezalo, nav. rad, str. 105.

⁴⁵³ Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 18 i 748 i knj. 37. str. 114.

u selima Zamršje i Pokupska Luka (12 km istočno od Karlovca, na lijevoj obali Kupe), gdje su se nalazile po jedna satnija ustaške milicije, svega oko 240, kao predstraža ustaškoj posadi u Rečici.

Neprijatelj je dao vrlo slab i neorganizovan otpor, a zatim se dao u bjekstvo prema Rečici, što mu je većim djelom i uspjelo, jer naše jedinice koje su napadale nisu na vrijeme zatvorile prolaze. No, i pored toga, ubijena su 22 i zarobljeno 26 vojnika, dok je brigada imala 3 ranjena. Zaplijenjena su 2 mitraljeza, minobacač, 24 puške, pištolj, 500 metaka i druga oprema.⁴⁵⁴

Nakon ovih i još nekih manjih akcija, Štab 34. divizije izvršio je koncentraciju svojih brigada za napad na neprijateljevu posadu u Babićima zaseku sela Horvati (18 km jugozapadno od Zagreba prema Karlovcu). Nju je sačinjavala 4. bojna 20. zagrebačkog zdruge 2. divizije — oko 400 vojnika. (Ova bojna došla je nekoliko dana ranije iz Austrije, gdje je u Štokerau završila obuku kao 1. bojna školske pukovnije).

Napad koji je počeo 10. decembra, sa početkom u 21.15 sati, izvela je udarna brigada «Franjo Ogulinac Seljo», dok su Karlovačka i Žumberačka brigada bile na osiguranju prema Zagrebu i Zdenčini. Za 35 minuta brigada je razbila i uništila neprijateljevu posadu. U prvom naletu veći dio neprijateljevih vojnika je zarobljen, a jedna veća grupa se pokušala probiti na sjever prema Rakovom potoku, ali je odbijena i nabačena nazad u selo gdje se razbila u manje grupe bježeći prema Zagrebu. Istovremeno je i 3. bataljon Žumberačke brigade, koji se nalazio na osiguranju, likvidirao neprijateljevu grupu na mostu potoka Lomnica prema s. Leskovac.

O ovoj akciji neprijatelj je izvjestio:

»U toku noći (10. XII. 1944.) partizani jačine oko tri brigade (Karlovačka—Žumberačka i Seljina) napali su na postave IV/20. pješ. zdruge u s. Babići, koja je vršila osiguranje pruge. Poslije borbe sa jako premoćnim neprijateljem, posada je raspršena, a samo mali dio — uspio se probiti ka Stupniku. Naši gubici: 24 mrtva, 88 zarobljeno, 264 nestala. Gubici partizana: 210 mrtvih, 100 ranjenih.

Svoje gubitke neprijatelj je prikazao približno tačno, dok je naše preuveličao. Prema opertivnom izvještaju Štaba 34. divizije gubici su iznosili 9 poginulih (a ne 210) i 16 ranjenih boraca, dok je neprijatelj imao 212 zarobljenih vojnika (sa 2 oficira), 91 je ubijen, a 19 se utopilo u nabujalom potoku Lomnica. Zaplijenjeno je 12 mitraljeza (od čega 7 teških), 218 pušaka sa oko 60.000 metaka, 8 automata, 10 pištolja, 400 ručnih bombi, 16 pari konja s kolima, 6 jahaćih konja i druga ratna oprema. Osim toga, srušen je most na Lomnici, 1 vaktarnica, 3 bunkera i pruga prekinuta na 286 mjesta.⁴⁵⁵

Nakon poraza, koje je pretrpio od 34. divizije, neprijatelj je oštro reagovao. Rano ujutro, 13. decembra, krenuo je sa oko 800 jägerovaca (dijelovi njemačkog 1. lovačkog rezervnog puka) i oko 100 ustaša (5.

⁴⁵⁴ Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 132 i 171.

⁴⁵⁵ Isto, str. 168, 307 i 751.

ustaška bojna iz Jastrebarskog) sa 4. haubice, iz Donje Zdenčine prema Pisarovini. Toga dana divizija se pripremala za napad slijedeće noći, a prema Zdenčini se našla samo Žumberačka brigada. Spm toga, ova brigada je bila obaviještena da 13. decembra pusti Nijemce koji treba da dođu u Pisarovinu na Pregovore radi razmjene zarobljenika.

Zbog toga je došlo do zabune, tako da istureni dijelovi nisu ni znali da Nijemci kreću u napad, dok oni nisu otvorili vatru od koje je jedan borac poginuo, a 5 ranjeno. Borba je vođena cio dan, u kojoj se Žumberačka brigada, pred nadmoćnijim neprijateljem, snagama postepeno povlačila. Neprijatelj je zanoćio u s. Batina.

Za sutradan, Stab 34. divizije privukao je Karlovačku i Seljinu brigadu, ali, zbog premorenosti boraca nisu angažovane, tako da je Žumberačka brigada i toga dana, 14. decembra, odolijevala neprijateljevim napadima. U toku dana brigada se uspjela zabaciti bočno prema neprijatelju, što ga je primoralo, kao i prisustvo ostalih brigada 34. divizije, da se povuče za Zdenčinu. U ovoj borbi neprijatelj je imao 15 mrtvih i oko 30 ranjenih vojnika, dok su jedinice brigade imale 5 mrtvih, 10 ranjenih i 4 nestala borca.⁴⁵⁶

Pošto se neprijatelj vratio za Zdenčinu, Štab 34. divizije brzo je pregrupisao svoje snage i ponovo se prebacio na komunikaciju sjeverno od Karlovca, pripremajući napade na neprijateljeva uporišta — Draganići, Domagović i Lazina.

Napad na neprijatelja u selu i na željezničkoj stanici Draganići izvela je Karlovačka brigada 20. decembra 1944. godine sa početkom u 21.00 sati. Posadu je sačinjavalo oko 130 ustaša, domobrana i žandara 2. satnije 1. bojne 12. pješačkog zdruga, sa 7 mitraljeza i puškama, utvrđenih u bunkerima i rovovima sa bodljikavom žicom. Napad su izvršila dva bataljona, a druga dva bataljona bila su na osiguranju. U prvom naletu bataljoni su upali do odbrambenog pojasa neprijatelja, ali bez njegove vatre, jer je uspio pobjeći prugom prema Karlovcu prije nego što su stigle naše jedinice da zatvore taj pravac.

Zarobljeno je 20, a ubijeno 10 neprijateljevih vojnika. Prema neprijateljevom izvještaju oni su imali 2 mrtva i 57 zarobljenih, a partizani 4 mrtva i 6 ranjenih. Mi smo, u stvari, imali 2 poginula i 2 ranjena borca. Zaplijenjeno je: 1 teški i 1 puškomitraljez, 23 puške, 10 ručnih bombi, 2 pištolja, 8.000 metaka i druga oprema.⁴⁵⁷

Četiri dana kasnije, 24. decembra, sa početkom u 20.00 sati, 34. divizija, sa Karlovačkom i Seljinom brigadom, izvršila je napad na neprijateljevu posadu u s. Domagović i s. Lazina, na pruži Karlovac—Jastrebarsko. U Domagoviću bila je jedna satnija od oko 65 ustaša, a u Lazini, takođe jedna satnija od oko 130 ustaša, obe iz 5. ustaške bojne 3. stajaćeg zdruga 13. Hrvatske divizije.

Napad na Lazinu izvela je Karlovačka brigada sa dva bataljona, a sa druga dva bataljona na osiguranju prema Karlovcu. Sa istim rasporedom napad na Domagović izvela je Seljina brigada, sa osiguranjem prema Jastrebarskom. Bataljoni koji su vršili napade, podišli su

⁴⁵⁶ Isto, str. 331.

⁴⁵⁷ Isto, str. 208, 345 i 479.

neopaženo na blisko odstojanje i ušli u sela, te su poslije borbe sa patrolama, borbe nastavljene u samim mjestima. Međutim, neprijatelj, dosta zbunjen napadima, nije ni pružio jači otpor, već se predao i pobjegao iz oba mjesta.

Nakon jednočasovne borbe ubijeno je 49, ranjeno 10 i zarobljena 32 neprijateljeva vojnika. Brigade su imale 3 mrtva i 9 ranjenih. Zaplijenjeno je: 1 pt top, 4 minobacača (od čega 1 teški), 3 PA mitraljeza, 4 teška i 3 puškomitraljeza, 1 automat, 53 puške, 44.000 metaka, 708 mina za minobacače, 71 granata za pt top i druga ratna sprema.⁴⁵⁸

Radi odbacivanja 34. divizije od komunikacije Zagreb—Karlovac, gdje je u toku decembra 1944. godine izvršila više uspješnih akcija, neprijatelj je sa jačim snagama izvršio napad iz Zdenčine i Karlovca prema Pisarovini i Donjoj Kupčini. U tom napadu, koji je počeo 27. decembra, sa pravca Zdenčina učestvovala su jedinice njemačkog 1. lovačkog rezervnog puka sa oko 1.400 vojnika i 3—4 haubice, a sa pravca Karlovca 30. ustaška bojna, dio 5. ustaške bojne i novačka bojna 13. ustaško-domobranske divizije, jačine oko 1.100 ljudi sa 4 haubice ili ukupno oko 2.500 neprijateljevih vojnika sa 7—8 haubica.

Koncentraciju snaga za napad neprijatelj je izvršio noću 26/27. decembra južno od Zdenčina u rejonu sela Kupinec i Kraljevac, dok pokret te noći iz pravca Karlovca nije bio otkriven. Prema ovim snagama u pravcu Zdenčina, u rejonu sela Bratina, Velika, Hasan Breg i, Jamnica, našla se Seljina brigada, a prema Karlovcu, u rejonu sela Šišljavić i Donja Kupčina—Karlovačka brigada.

Rano u zoru, 27. decembra, neprijatelj je prvo otpočeo napad od Karlovca, odnosno s. Rečica, sa dvije napadne kolone. Dočekan je i odbijen iz rejona Močvara i s. Koritinja, ali su se jedinice Karlovačke brigade, pod pritiskom jačih snaga, i pošto je neprijatelj težio da se brigadi zabaci bočno i iza leđa, bila prinuđena da se povuče, a neprijatelj je ušao u Kupčinu. Sa tri bataljona izvršen je protivnapad, te je neprijatelj nateran u bjeg prekog rijeke Kupčine, ostavivši jedan PT top, a bilo je dosta i utopljenih.

Istog dana, ali nešto kasnije, u napad je prešao i neprijatelj sa pravca Zdenčina prema položajima Seljine brigade. Borba se vodila cio dan, te su protivnapadima naših jedinica snage neprijatelja zadržane na liniji Zdenčina — Bratina, gdje je i zanoćio 27/28. decembra. Tu noć neprijatelj je iskoristio i svoje snage privukao kod s. Hasan Breg i sutradan izvršio napad. Bataljon, koji je držao Hasan Breg, povukao se, ali je brigada sa tri bataljona izvršila protivnapad, tako da je i na ovom pravcu neprijatelj odbačen. Istog dana, uz stalnu podršku artiljerije i sa pravca Rečice, prema Donjoj Kupčini, neprijatelj je vršio napade, ali bez većih uspjeha.

Tokom noći, 28/29. decembra, neprijatelj se sa pravca Bratina djelimično izvukao prema s. Zdenčina, a veći dio svojih snaga uputio prema Donjoj Kupčini, što mu je i uspjelo, jer je 3. bataljon Seljine

⁴⁵⁸ Isto, str. 363, 370 i 447 i knj. 37, str. 132.

brigade prekinuo vezu — dodir s neprijateljem, tako da je neopaženo prošao pored njega. To je uslovalo da je 29. decembra, u 06.00 sati Karlovačka brigada bila iznenada napadnuta, od pravca Bratine sa oko 500—600 neprijateljevih vojnika, a istovremeno je na brigadu izvršen napad i sa pravca Rečica, kao i iz Draganičke šume prema Donjoj Kupčini.

Kada se otkrila namjera neprijatelja, hitno je iz Pisarovine upućen 4. bataljon Karlovačke brigade (iz divizijske rezerve) sa zadatkom da napadne neprijatelja bočno i s leđa. Međutim, zbog brzine neprijateljevog napada, bataljon nije na vrijeme stigao, ali je ipak Štab Karlovačke brigade uspio izvući jedinice iz Donje Kupčine u pravcu s. Gradec i tim izbjeći najgore — nabacivanje na rijeku Kupu. Ušavši u Donju Kupčinu, neprijatelj se, pošto nije postigao cilj uništenja Karlovačke brigade, oko 12.00 sati povukao prema Rečici i Karlovcu, čime se završio trodnevni napad na 34. diviziju.

U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 160 mrtvih i oko 250 ranjenih. I jedinice 34. divizije imale su velike gubitke: 54 poginulih (među kojima: komesar i pomoćnik komesara bataljona, komandir i komesar čete i 5 vodnika) i 118 ranjenih (među kojima: 2 komandanta bataljona, 1 komesar bataljona, 6 komandira i 5 komesara čete, 5 vodnika i 2 delegata voda). Izgubljen je: 1 laki minobacač, 3 puškomitraljeza, 1 PT puška, 19 pušaka, a zaplijenjeno je: 1 PT top sa 44 granate, 20 pušaka, 1 automat, 1 pištolj, 1 puškomitraljez, 6.000 metaka, 30 ručnih bombi i 15 mina za minobacače.⁴⁵⁹

Turopoljsko-posavski NOP odred koji je u svome sastavu imao 1. i 2. posavski i 3. sisački bataljon, u toku 1944. godine, je za osam mjeseci (za četiri mjeseca nije bilo većih akcija i nema podataka), ubio oko 250, ranio oko 150 i zarobio 97 neprijateljevih vojnika i oficira, bez vlastitih gubitaka. Zaplijenjeno je: 91 puška, 16 puškomitraljeza, 3 automata, 7 pištolja, oko 16.00 metaka i 23 konja. Uništeno je 37 vagona, 16 kamiona, 3 mosta i porušena pruga u dužini od 8.500 metara, uništena TT veza i pokupljen kabl u dužini od 111 kilometara.⁴⁶⁰

Sa stanjem na dan 25. decembra 1944. godine, 34. divizija je imala na spisku 5.504. a na licu 4.428 boraca i starješina. Po socijalnom sastavu bilo je 3.943 seljaka, 1.159 radnika, 103 intelektualca, 200 zanatlija, 152 službenika, i dr., a po nacionalnom sastavu 4.007 Hrvata, 145 Srba, 88 Rusa, 31 Slovenca, 38 Muslimana, i dr.⁴⁶¹

U toku decembra 1944. godine jedinice 4. korpusa dočekale su novu 1945. godinu, treću godinu formiranja korpusa, sa značajnim uspjehom. Proširena je slobodna teritorija sa zauzimanjem Drežnik Grada, Vaganca, Ličkog Petrovog Sela i Izačića, napadnuta, razbijena i djelimično likvidirana neprijateljeva posada; Mošćenica, Mahično, Gornje Pokupje, Zamršje, Babići (Horvati), Draganići, Lazina i Doma-

⁴⁵⁹ Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 473 i 605 i knj. 37, str. 96.

⁴⁶⁰ Zbornik, tom 5, knj. 37, str. 219.

⁴⁶¹ Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 444 i 445.

gović i odbijeni svi neprijateljevi napadi na slobodnu teritoriju Korpusa. Neprijatelju su nanijeti osjetni gubici, ali i Korpus je imao veći broj poginulih i ranjenih. Ubijeno je 993, ranjeno 544 i zarobljeno 374 neprijateljeva vojnika. Jedinice Korpusa imale su 198 poginulih, 659 ranjenih i 19 nestalih boraca i starješina.

Zaplijenjeno je: 7 topova, 54 minobacača, 18 teških i 61 puškomi-traljez, 877 pušaka, 18 automata, 22 pištolja, oko 240.000 metaka, 5 PA mitraljeza, oko 2.900 mina za minobacače, oko 1.000 granata za topove, 1.200 ručnih bombi, 3 radio-stanice, 16 pari konja sa kolima, 6 jahaćih konja, uništena dva mosta, 1 željeznička stanica i pruga porušena na 366 mjesta. Istovremeno je izgubljeno: 37 pušaka, 7 puškomi-traljeza, 1 laki minobacač i 1 PT puška.

Za postignute uspjehe, pored 7. i 8. divizije koje od ranije imaju naziv udarna, toga puta taj naziv dobila je i 34. divizija 4. korpus. O dodijeli naziva udarna Glavni Štab NOV i POH 31. decembra 1944. godine obaviještava Štab 4. korpusa:

»34. divizija IV. korpusa u posljednje vrijeme u borbama nanijela je neprijatelju velike gubitke. U svom radu pored vidnih rezultata pokazala je prodornost i hrabrost, kao i umješnost u borbi, kod boraca i rukovodilaca. Priznajući visoku borbenu vrijednost 34. divizije dodijeljujemo joj naziv »UDARNA«. General-lajtnant Gošnjak, Politkomesar Žigić.«⁴⁶²

Naziv udarni 4. korpus je dobio, kako smo već naveli, nakon uspješnih borbi tokom decembra 1944. godine, posebno u rejonu Vaganca i postignutih rezultata u dvomjesečnom takmičenju u kome su jedinice 4. korpusa ubile 4.297 i zarobile 1.026 neprijateljevih vojnika, zauzele 22 mjesta, zaplijenile 10 topova, 17 teških i 26 lakih minobacača, 187 raznih mitraljeza, 81 automat, 1.967 pušaka, 593.340 metaka, 28 tromblona, 105 pištolja, 1.046 topovskih granata, 5.008 mina za teške i lake minobacače, 2 kamiona, 2 putnička automobila, 11 motocikla, 7 radio-stanica, 33 telefona i drugi ratni materijal.

U depeši Glavnog štaba NOV i POH od 2. januara 1945. godine Štabu 4. korpusa o dodijeli naziva udarni, kaže se:

»U dosadašnjim borbama IV i VI Korpus pokazali su visoku borbenost, prodornost i umješnost boraca i rukovodilaca, nanoseći neprijatelju teške gubitke. Priznajući visoku vojničku vrednost ovih jedinica dodjeljujemo IV i VI Korpusu naziv »UDARNI«. Komandant Gošnjak, politkomesar Žigić.«⁴⁶³

U to vrijeme u Štabu 4. korpusa nalazili su se; potpukovnik Miloš Šumonja — komandant, Vječeslav Holjevac — politički komesar, potpukovnik, Stanko Bjelajac — zamjenik komandanta za korpusnu vojnu oblast — potpukovnik Petar Kleut — načelnik štaba, major Đuro Bakrač — pomoćnik načelnika štaba, potpukovnik Joco Tarabić — šef operativnog odsjeka, kapetan Zdenko Saršon — šef vojno-obaveštajnog odsjeka, Savo Bogdanović — šef OZN-e, major Dušan Jandrić — šef personalnog odsjeka, kapetan Adam Pavlović — šef odsjeka za vezu,

⁴⁶² Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 563.

⁴⁶³ Zbornik, tom 5, knj. 37, str. 504.

potporučnik Tomo Mačešić — šef šifrantskog odsjeka, poručnik Josip Vračar — šef odsjeka za naoružanje, major Ivo Magličić — referent za artiljeriju, major dr Juraj Perin — načelnik sanitetskog odsjeka, potporučnik Krešo Hajdić načelnik intendanture, potporučnik Jeronim Bulić — referent za inženjeriju, Juraj Hrženjak — šef mobilizacijskog odsjeka, kapetan Milan Sibinčić — šef ekonomskog odsjeka, Mićo Jović — šef tehničkog odsjeka, poručnik Zvonko Kovačić — šef saobraćajnog odsjeka, kapetan Branko Rebić — predsjednik vojnog suda i Andrija Pejnović — potpredsjednik vojnog suda, major Branko Borojević — šef propagandnog odsjeka, poručnik Josip Badovinac — šef veterinarskog odsjeka.

U štabovima divizija postavljeni su pomoćnici političkih komesara, i to: u 7. diviziji — Milutin Omazić, do tada pomoćnik političkog komesara 2. brigade 7. divizije, u 8. diviziji — Stevo Ilić, do tada rukovodilac politodjela 8. divizije i u 34. diviziji — Dušan Livada, do tada rukovodilac politodjela iste divizije.

Borbe 4. korpusa u januaru 1945. godine

Prvog januara 1945. godine naredbom vrhovnog komandanta Josipa Broza Tita formirana je 1. 2. i 3. armija NOVJ, koje su imale više od 600.000 vojnika. Po formiranju 1. armija se nalazila na sremskom frontu, 2. armija je bila u sjeveroistočnoj Bosni, a 3. armija se nalazila na rijeci Dravi. Na neoslobođenim područjima Jugoslavije djelovali su: 6. i 10. korpus u Slavoniji i Hrvatskom zagorju, 5. korpus u zapadnoj i sjevernoj Bosni, 4. korpus u Baniji, Kordunu, Cazinskoj krajini, Pokuplju i Zumberku, 11. korpus u Lici, Gorskom kotaru i Istri, 8. korpus u Dalmaciji, 7. korpus u Notranjskoj i Dolenjskoj, 9. korpus u Gorenjskoj i Slovenačkom primorju, kao i jedinice 4. operativne zone u Štajerskoj i Koruškoj.

Poslije usješne akcije kod Vaganca Štab 4. korpusa je prema naređenju Glavnog štaba NOV i POH dekoncentrisao svoje snage, tako da su 7. i 34. divizija dejsstvovala na svojim terenima, Banija, Pokuplje i Zumberak, a 8. divizija i Unska operativna grupa orjentigane su na neprijatelja sjeverno od Bihaća, te da drže komunikaciju Lika—Kordun i da sadejstvuju jedinicama 11. korpusa. Međutim, zbog visokog snijega i jake zime dejstva 4. korpusa bila su ograničena, a s druge strane neprijatelj je i dalje uporno držao svoje posade duž glavnih komunikacija (Bihać-Dvor na Uni—Kostajnica—Sunja—Sisak—Zagreb—Karlovac—Ogulin), koje su bile dobro utvrđene i teško ih je bilo napadati u takvim zimskim uslovima. Ni neprijatelj nije preduzimao veće akcije protiv oslobođene teritorije.

Gotovo cio januar 1945. 8. divizija se nalazila na položajima duž komunikacija Slunj—Plitvička jezera i Plitvička jezera-Saborski—Plaški. Prva brigada bila je u rejonu Plitvičkih jezera do polovine mjeseca, a zatim je upućena u rejon Slunja kao korpusna rezerva. Njene položaje preuzela je 2. brigada, koja je ujedno kontrolisala rejon Drežnik Grada i Vaganca, dok je 3. brigada bila u Plaščanskoj dolini.

⁴⁶⁴ Joco Tarabić, *Četvrta godina NOR*, na Karlovac, str. 578.

Samo je 2. brigada 8. divizije izvela dvije akcije. Prva je bila 20. januar napadom na dijelove 373. njemačke »Tigar« divizije u s. Veliki Baljevac (na cesti Ličko Petrovo Selo—Zavalje—Bihać). U kratkotrajnoj borbi brigada je brzo razbila i likvidirala dio tih snaga i zauzela Veliki Baljevac, dok je veći dio uspio da se probije za Bihać. Ubijeno je 30, ranjeno 10 i zarobljeno 6 neprijateljevih vojnika. Brigada je imala 2 mrtva i 1. ranjenog druga. Zaplijenjeno je 6 puškomitraljeza, 13 pušaka, 520 metaka i druga oprema.

Drugu akciju 2. brigada izvela je 26. januara u istom selu (Veliki Baljevac). Poslije prve akcije neprijatelj je aktivirao izviđačku djelatnost prema našim snagama, što je brigada iskoristila za postavljanje zasjeda u koju je upala kolona od oko 100 neprijateljevih vojnika od Bihaća. I u ovoj kratkotrajnoj borbi ubijeno je 20 i ranjeno 25 neprijateljevih vojnika, a brigada je imala 3 mrtva i 10 ranjenih među kojima i načelnik štaba brigade Simo Kličković, koji je podlegao ranama.⁴⁶⁵

Unska operativna grupa, koja je u januaru 1945. godine imala u svome sastavu: 1. i 2. muslimansku brigadu, dopunski bataljon, artiljerijski vod, inžinjerijsku četvu, četvu za vezu, izviđačku četvu, prištapsku četvu, sanitetski vod i intendanturu, sa 2.892 borca i rukovodioca po spisku, odnosno 2.270 na licu, samo je sa 1. brigadom bila prema neprijatelju, dok je 2. brigadu Štab 4. korpusa povukao radi pripreme za dejstva van Cazinske krajine i uključivanje boraca u sastav 8. kordunaške divizije.

Nakon zauzimanja Vaganca, Ličkog Petrovog Sela i Izačića, 1. brigada UOG ostala je na položajima u rejonu s. Izačić, sa zadatkom da zatvara pravce prema Bihaću. Na ovom pravcu i neprijatelj je imao svoje isturene osiguravajuće dijelove — spoljna odbrana Bihaća, tako da je dolazilo do dnevnih manjih borbi osiguravajućih djelova. Radi odbacivanja naših snaga, neprijatelj je 5. januara 1945. preduzeo napad snagama jačine oko 800 vojnika iz sastava 392. legionarske divizije sa izbjeglim ustašama iz Vaganca, podržane sa 6 haubica, 6 teških minobacača i 3 borna kola. Borba se vodila u toku 5, 6. i 7. januara, ali bez uspjeha za neprijatelja. Jedinice 1. muslimanske brigade uspjele su zadržati svoje položaje iako je dolazilo, na pojedinim odsecima odbrane i do povlačenja.

Po odlasku 7. divizije u Baniju, koja je držala s. Vrstu i s. Turiju, neprijatelj je to iskoristio i ponovo zaposjeo ova sela kao i Izačić, sa oko 600 vojnika 54. planinske i 373. legionarske divizije. Na lijevoj obali rijeke Une, nizvodno od Bihaća prema Cazinu, neprijatelj je držao sela Turija Majdan, Brekovic, Otoka, Ostrožac i Gnjilovac.⁴⁶⁶

Po dolasku u Baniju 7. divizija sa 1. i 3. brigadom se rasporedila oko Dvora na Uni, radi dejstva na komunikacije Dvor na Uni—Kostajnica kuda je neprijatelj izvlačio svoje snage sa juga prema severu. Prema Sunji, Sisku i Petrinji bila je 2. brigada sa dijelom snaga Banijskog NOP odreda. Zbog jake zime i visokog snijega, kao i jačih neprijatelje-

⁴⁶⁵ Zbornik, tom 5, knj. 37, str. 498 i 499.

⁴⁶⁶ Isto, str. 193, 435, 438.

vih uporišta, aktivnost divizije svela se na borbu sa neprijateljevim snagama u pokretu.

Jedna od takvih većih borbi vodila se 19. januara, kada je iz zasjede napadnuta neprijateljeva kolona u rejonu sela Kuljani i Kirišnica (na komunikaciji Kostajnica—Dvor na Uni). U toku istog dana neprijatelj je u dva navrata pokušao da odbaci naše snage, ali mu je to samo djelimično uspjelo. U ovoj jednodnevnoj borbi, u snijegu i hladnoći, izbačeno je oko 80 neprijateljevih vojnika iz stroja, oštećeno i spaljeno 5 kamiona i ubijeno 9 konja. Naše jedinice imale su 5 mrtvih i 11 ranjenih.

Poslije ove borbe divizija je sa 1. i 3. brigadom, noću 22/23. januara, napadala na neprijateljevo uporište u Zamlači kod Dvora na Uni. Posadu je sačinjavalo 70—80 domobrana i nešto ustaša iz 4. ustaško-domobranske divizije. Kako neprijatelj nije očekivao napad, to su brigade postigle iznenađenje i brzo zauzele mjesto, ali se veći dio neprijateljevih vojnika uspio probiti prema Dvoru na Uni. Zarobljeno je 19, a ubijeno 16 neprijateljevih vojnika. Zaplijenjeno je: 1 puškomitraljez, 19 pušaka, oko 3.000 metaka i 10 konja. Naše jedinice imale su 6 ranjenih drugova. (Prema neprijateljevim podacima on je imao 2 poginula, 4 ranjena i 14 nestalih domobrana).

Iste noći, 22/23. januara i 2. brigada 7. divizije izvela je napad, ali neuspjeli, na neprijateljevo uporište u s. Graboštani, na komunikaciji Sunja—Kostajnica, gdje se nalazila jedna četa Nijemaca. Pošto je neprijatelj na vrijeme otkrio napad, iznenađenje nije postignuto, tako da ni bombaška odeljenja nisu prišla ni blizu, a zbog hladnoće ni artiljerijska oruđa nisu radila. Neprijatelj je, inače, pružio organizovanu i žilavu odbranu. U ovoj petočasovnoj borbi imali smo 7 mrtvih i 5 ranjenih.

Nakon borbi kod Dvora na Uni, Štab 7. divizije je prema naredenju Štaba 4. korpusa, 1. i 3. brigadu prebacio prema Sisku radi sadejstva 34. diviziji, koja je napadala neprijateljevo uporište⁴⁶⁷ Žažina, sjeverno od Siska. Da bi se privukle neprijateljeve sange, Štab 7. divizije se odlučio za napad na njegovo uporište u s. Pračno (južno predgrađe Siska), gdje se nalazila jedna četa automatičara i tri čete kozaka iz 1. kozačke konjičke divizije.

Napad na Pračno izveden je 29/30. januara sa dva bataljona 1. brigade, dok su ostale snage 1. i 3. brigade bile na osiguranju. I toga puta iznenađenje nije postignuto, jer je neprijatelj očekivao napad i organizovano ga dočekao. Kako se zbog blizine Siska borbe nisu mogle duže voditi, to su jedinice poslije kratkotrajne borbe povučene. Zarobljeno je 6 kozaka i 2 domobrana, a 25 kozaka je ubijeno. Zaplijenjena su 2 teška mitraljeza, 1 teški minobacač sa 40 mina, 3.000 metaka, 3 poluatomske puške, 9 pušaka, 9 konja i druga ratna oprema. Jedinice 1. brigade imale su 1 mrtvog i 9 ranjenih.⁴⁶⁷

Nakon borbi sjeverno od Siska, a radi napada na isturene neprijateljeve posade, 34. divizija se prebacila na prostor istočno od Karlovca.

⁴⁶⁷ Zbornik, tom 5, knj. 26, str. 90, 100 i 265.

Sedma divizija ostala je kod Siska, a 34. diviziji, kao pojačanje, upućena je 2. muslimanska brigada UOG. Neprijateljevu posadu koja se nalazila u Rečici i s. Pokupska Luka (8 km istočno od Karlovca) sačinjavali su dijelovi 2. i 3. ustaške bojne 3. ustaškog zdruga 13. ustaško-domobranske divizije, svega oko 600 ustaša, domobrana i milicionera. Napad, koji je počeo 15. januara u 22.00 sata, izvela je Karlovačka brigada, a na osiguranju su bili Seljina brigada prema Karlovcu i Žumberačka brigada prema Zdenčini i Brezovici.

Poslije borbe od jednog i po sata neprijatelj se uspio probiti iz Pokupske Luke za Rečicu, a zatim je, uz podršku artiljerijsko-minobacačke vatre, napad produžen i na Rečicu. Do dva sata ujutro zauzeta je i Rečica, odnosno zbog sporog nastupanja jedinica Karlovačke brigade neprijatelj se uspio izvući sa malim gubicima prema Karlovcu i željezničkoj stanici Rečica. Zakasnila je i Seljina brigada, koja je svoje položaje zauzela po zauzimanju Rečice. Usput je pokupila i telefonsku vezu, misleći da je neprijateljeva, tako da Štab 34. divizije nije imao vezu ni sa jednom brigadom. Napad je uspio utoliko što su zauzeta samo mjesta, ali posada nije likvidirana.

Zarobljeno je 7, ubijeno 20, a ranjeno oko 30 neprijateljevih vojnika. Naše jedinice imale su 6 mrtvih i 20 ranjenih. Među poginulima je i komandant 3. bataljona Karlovačke brigade Stjepan Simunović. Zaplijenjena su 2 teška i 3 puškomitraljeza, laki minobacač sa 90 mina, automat, 47.000 metaka i druga ratna oprema.

Po povlačenju naših jedinica iz Rečice, neprijatelj je istog dana, 16. januara ujutro, otpočeo iz Karlovca protivnapad sa dvije ustaške bojne i jednom četom jegerovaca (1. njemačkog lovačkog rezervnog puka). Uz organizovanu odbranu i protivnapadima jedinice 34. divizije, ove neprijateljeve snage su odbijene prema Rečici. U ovoj borbi neprijatelj je imao 34 mrtva, oko 40 ranjenih i 18 zarobljenih vojnika, dok su naše jedinice imale 1 mrtvog i 2 ranjena. Zaplijenjena su 4 teška i 2 puškomitraljeza, 2 automata, 59 pešaka, 40 ručnih bombi i 6 500 metaka. (U borbi za Pokupsku Luku, Rečicu i borbi u toku 16. januara, neprijatelj navodi da je imao 29 poginulih, 31 ranjenog i 32 nestala vojnika).

Nakon borbe za Rečicu i oko nje, Štab 34. divizije dobio je od Štaba 4. korpusa naređenje da pripremi napad na neprijateljevo uporište u Žažini (8 km sjeverno od Petrinje). U Žažini se tada nalazilo oko 180 ustaša iz 14. ustaškog pješadijskog zdruga, naoružanih sa 2 teška minobacača i oko 15 automatskog oružja, utvrđenih u bunkerima, povezanih bodljikavom žicom i cik-cak rovovima, smještenim oko crkve i par zidanih zgrada. To je mala uzvišica sa dobrim pregledom i brisanim prostorom, tako da je prilaz bio otežan, a posebno zimi po dubokom snijegu.

Prema zapovijesti Štaba 34. divizije, od 20. januara 1945. godine, napad na neprijatelja u Žažini vršila je Seljina brigada, a ostale tri brigade bile su na osiguranju: Karlovačka brigada prema Petrinji i Sisku, Žumberačka prema Zdenčini i Pisarovini i 2. muslimanska brigada prema Zagrebu. Napad je bio predviđen za 22. januar, sa

početkom u 23.00 sata, ali je odgođen zbog čekanja dolaska 2. muslimanske brigade, tako da je napad uslijedio 25. januara u 23.00 sata.

Napad Seljine brigade počeo je na vrijeme sa deset minutnom artiljerijsko—minobacačkom vatrom, ali borci nisu uspjeli doći do žičanih prepreka zbog snijega i ubitačne neprijateljeve vatre. Napad je ponovljen u 00.45 sati, ali je neprijatelj i taj napad odbio. U 02.00 sata izvršen je i treći naad, ali bez uspjeha.

Kada se procijenilo da neprijateljjev otpor ne slabi, Štab 34. divizije obustavio je napad i brigadu povukao u s. Letovanić, ostavivši jedan bataljon da drži neprijatelja u blokadi do ponovnog napada. Povučeno je i osiguranje sa pravca Petrinje, kako bi se neprijatelju dala mogućnost izvlačenja tim pravcem, što se pretpostavljalo zbog nedostatka municije. Međutim, sutradan ujutro, neprijatelj je uspio da posadu u Žazini snabdije municijom i hranom, greškom bataljona ostavljenog u blokadi, jer se povukao umjesto da je napadom to spriječio.

Toga dana, u 07.00 sati, neprijatelj je snagama jačine oko 350 vojnika (3. satnije 1. bojne 14. pješačkog zdruga, škole mornarice, 1. doknadne obkopsarske bojne, 1. satnije 1. bojne 19. ustaškog zdruga, te dva voda kozaka iz Odre i kozačke sati iz Pračna — prema neprijateljjevom izvještaju), izvršio napad iz Siska prema s. Greda, ali i pored nekoliko pokušaja da je zauzme nije uspio odbranom boraca Karlovačke brigade. Uspio je to poslije podne sa pojačanim snagama, ali je istovremeno i napustio selo u koje su ponovo ušle naše jedinice.

Sutradan, 27. januara, ponovljen je napad na Žazinu sa istom brigadom. Međutim, vedra noć dala je neprijatelju mogućnost da otkrije pokrete i namjere brigade i organizovano dočekao napad. Samo se dio jednog bataljona uspio ubaciti u neprijateljjev sistem odbrane, gdje je ubačen i bataljon iz rezerve, ali ih je neprijatelj protivnapadom izbacio. Ni drugi pokušaj nije uspio. Zbog velikih gubitaka, naročito u komandnom kadru, Štab Seljine brigade je predložio povlačenje, što je Štab 34. divizije, prihvatio. Neprijatelj je to iskoristio i u toku dana, 28. januara u poslijepodnevnim časovima napustio Žazinu i povukao se u pravcu Petrinje.

Pored jednog zarobljenog, neprijatelj je imao oko 60 mrtvih i ranjenih, ali su i naši gubici bili vrlo veliki — 44 poginula i 141 ranjen borac i starješina. Izgubljen je puškomitraljez, 26 pušaka, 2 automata i 3 pištolja.

Za vrijeme napada na neprijatelja u Žazini, noću 27/28. januara, Karlovačka brigada, koja je bila na osiguranju prema Petrinji i Sisku, izvršila je napad na neprijateljevo obezbjeđenje u s. Sela (između Siska i Žazine). gdje se nalazilo 40 oružnika (žandara) i 20 domobrana. Bez jačeg neprijateljjevog otpora, brigada je zarobila 27, a ubila 8 neprijateljjevih vojnika bez sopstvenih gubitaka. Zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 25 pušaka, automat i oko 5.000 metaka.

Radi odbacivanja naših snaga, neprijatelj je i 28. januara izvršio napad sa 300—400 vojnika prema s. Greda, ali i ovoga puta bez uspjeha. Za vrijeme borbi, koje je Karlovačka brigada vodila za s. Greda, 26.

i 28. januara, neprijatelj je imao 15 mrtvih, a Karlovačka brigada 7 mrtvih i 19 ranjenih. Izgubljen je i puškomitraljez.

Istovremeno sa napadom iz Siska prema s. Greda, neprijatelj je snagama jačine oko 400 vojnika vršio napad i sa pravca Turopolja prema položajima 2. muslimanske brigade UOG. Napad je ponovljen i u toku 29. januara. Oba puta bio je pušten u Buševac, a zatim protivnapadom odbačen prema Turopolju. U ta dva dana neprijatelj je imao 19 mrtvih i oko 25 ranjenih vojnika, dok su jedinice 2. muslimanske brigade imale 4 mrtva i 12 ranjenih.

Za vrijeme ovih borbi, od 25. do 29. januara 1945. godine, jedinice 34. divizije sa 2. muslimanskom brigadom imale su 55. mrtvih (8 oficira, 11 političkih rukovodilaca, 8 podoficira, 28 boraca) i 173 ranjena (8 oficira, 15 političkih rukovodilaca, 27 podoficira, 123 borca).

Dok se 34. divizija, sa tri brigade i Turopoljsko-posavskim NOP odredom, nalazila u Pokuplju, neprijatelj je vršio ispade prema Žumberku i na sektor Karlovca, u čemu ga nisu mogli spriječiti Karlovački i Samoborsko-jaskanski NOP odred. Međutim, njihovom aktivnošću u rušenju pruge, neprijatelj u toku januara 1945. godine nije saobraćao prugom Zagreb—Karlovac, kao što nije mogo koristiti ni prugu Zagreb—Sisak. Sa zauzimanjem Žažine proširila se slobodna teritorija Pokuplja, ojačao je politički uticaj jedinica NOVJ kod naroda, i širilo se bratstvo i jedinstvo.

U januaru 1945. godine, jedinice 4. korpusa zarobile su 108, ubile 428 i ranile 350 neprijateljevih vojnika, dok su one imale 106 poginulih, 306 ranjenih i 11 nestalih boraca i starješina. Zaplijenjeno je: 2 minobacača sa 130 mina, 8 teških i 14 puškomitraljeza, 125 pušaka, 7 automata, oko 70.000 metaka, 19 konja, a izgubljeno je: 1 puškomitraljez, 26 pušaka, 2 automata i 3 pištolja. Oštećeno je i spaljeno 5 kamiona i ubijeno 9 konja.

Desetog januara Glavni štab NOV i POH uveo je novo međukorpusno takmičenje od 20. januara do 20. marta 1945. godine, paralelno sa takmičenjem na kulturno—političkom polju, po slijedećim tačkama:

»1. Obuka pješadije:

a) Ovladavanje sa pješadijskim naoružanjem (puškomitraljez, teški mitraljez, minobacač) sa ciljem što bolje organizacije pješadijske vatre.

b) Pripremanje pješadije za sve vidove borbe, obraćajući naročitu pažnju na prelaz iz napada u odbranu u cilju pariranja neprijateljskog kontranapada.

2. Obuka artiljeraca sa ciljem poboljšanja kvaliteta posluge i podoficira i osposobljavanje novih boraca i podoficira.

3. Organizacija inžinjerijskih jedinica u duhu izdatih uputa.

4. Učvršćenje discipline.

5. Šaranja vidova oružja u borbi.

6. Organizacija i funkcionisanje štabova. Razvijanje štabskih službi po granama (operativna, obavešajna, veza, snabdjevanje, sanitet, itd.). Ekspeditivnost i administracija štaba.

⁴⁶⁸ Zbornik, tom 5, knj. 37. str. 229, 356, 361, 759, 771. i knj. 38, str. 7.

Merilo postignutih rezultata biti će broj radnih časova sa borcima i broj radnih sastanaka sa oficirima. Ovi brojevi sabrani i podjeljeni sa brojem oficira u Korpusu daće broj poena na jednog oficira. Po tački 6 GŠH daće ocjenu na osnovu vlastitdg zapažanja. Obratiti pažnju da ovaj rad na unutarnjem izgrađivanju vojske ne smanji borbenu djelatnost jedinica, koje je najočiglednije mjerilo vojničkog rada».⁴⁹

Na osnovu sadržaja pitanja, po kojima je uvedeno takmičenje između korpusa, vidi se da je, s obzirom na priliv novih boraca, pažnja posvećena njihovoj obuci i vaspitanju i osposobljavanju za nove, teže i komplikovanije operacije u završnim operacijama za oslobodenje zemlje. Isti je cilj bio i za osposobljavanje komandi i štabova za uspješno rukovođenje jedinicama i njihovo operativno djelovanje.

Borbe 4. korpusa u februaru 1945. godine

Početkom februara 1945. godine vremenske prilike bile su povoljnije. Snijeg je okopnio pa su i neprijatelj i jedinice 4. korpusa preduzimali nove akcije. Sedma divizija djelovala je u Baniji, sa težištem prema Sisku i Petrinji, te na komunikaciji Sunja—Kostajnica. U Plašćanskoj dolini 8. divizija je vodila više odbrambenih borbi na sektoru prema Plaškom i Bihaću. U Pokuplju je dejstvovala 34. divizija sa težištem na relaciji Zagreb—Sisak, gdje su njene snage protjerale neprijateljeve posade iz Bresta i Odre. Pruge Zagreb—Sisak i Zagreb—Karlovac samo su povremeno bile u saobraćaju. Dio pruge između Turopolja i Siska bio je potpuno pod kontrolom partizanskih snaga. Unska operativna grupa sa 1. brigadom bila je orijentisana prema Cazinu i Bihaću, dok se njena 2. brigada nalazila u Pokuplju kod 34. divizije, a zatim u Baniji kod 7. divizije.

Zbog aktivnosti jedinica 7. divizije prema komunikaciji Sisak—Sunja—Kostajnica, neprijatelj je 3. februara iz rejonu Sunje preduzeo napad radi odbacivanja snaga, divizije, te pljačke i paljenja sela. U napadu je učestvovalo oko 850 vojnika iz sastava 14. pješačkog zdruge, 4. ustaško-domobranske divizije, koji su nastupali u dvije kolone, i to jednom kolonom u pravcu sela Trnjani, Čakale i Staro Selo, a drugom kolonom prema selima Mala Gradusa i Sabljici.

Jednodnevnu borbu s tim neprijateljevim snagama vodila je 2. brigada 7. divizije, koja je i pored njihove nadmoćnosti uspjela da ih putem manevra i protivnapadima prisili na povlačenje u polaznu bazu. U toj borbi neprijatelj je imao oko 20 poginulih i oko 30 ranjenih vojnika, dok su jedinice 2. brigade imale 4 mrtva i 12 ranjenih.

Tih dana Štab 7. divizije pripremao je napad na neprijateljevu posadu u Mošćenici, na cesti Sisak—Petrinja. Posadu je sačinjavalo oko 140 vojnika iz 19. ustaško-domobranskog zdruge naoružani puškama, a imali su 2 laka minobacača i 13. puškomitraljeza. Bili su utvrđeni

⁴⁹ Zbornik, tom 5, knj. 10, str. 243.:

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA
4. UD. KORPUSA NOVJ NA DAN 28. JANUARA 1945.

JEDINICA	Po spisku					Na licu				
	Oficira	Polit, rukovodioca	Podoficira	Boraca	Svega	Oficira	Polit, rukovodioca	Podoficira	Boraca	Svega
Štab korpusa sa dijelovima	97 1	76 17	271 17	1114 241	1558 276	86 1	74 17	242 17	1024 231	1426 266
7. ud. divizija	138 1	359 10	790 28	3928 72	5215 111	102 1	297 8	596 27	3115 67	4110 103
PO Banija	J!	36	55	308 8	407 8	8	35	53	260 8	356 8
8. ud. divizija	145 1	340 5	1096 20	3645 59	5226 85	112 1	287 5	819 20	2205 57	3423 83
34. ud. divizija	93	257	528	3670	4548	79	229	446	2759	3513
		7	7	92	106				6	
Turopoljskoposavski PO	9	54	90 3	475 12	628 15	8	51	87 3	337 11	483 14
Karlovački PO	8	22	31	185	246	6	21	27	164	218
Samoborskojaskanski PO	_3	32	16	322	373	J,	31	12	129	175
Unska op. grupa	67	145	183	2428	2823	51	120	151	1876	21J8
Omladinska dop. brigada	22	11	27 1	1022 14	1082 15	21	U	26 1	1004 14	1062 15
Dopunski bat. UOG	2	4		72	78	2	_4		66	72
Svega:	592	1336	3087	17069	22084	478	1160	2459	12939	17036
	3	39	76	498	616	3	36	472	472	983
UKUPNO:	595	1375	3163	17567	22700	481	1196	2931	13411	18019

Napomena: Brojevi u brojitelju označavaju broj muškaraca, a u imenitelju broj žena.

⁵¹¹ Zbornik, tom 5, knj. 10, str. 243. :

PREGLED SOCIJALNOG X NACIONALNOG SASTAVA LJUDSTVA
4. UD. KORPUSA NOVJ NA DAN 28. JANUARA 1945.

JEDINICA	Brojno stanje po SPISKU	Socijalni sastav							Nacionalni sastav						
		Radnika	Seljaka	Intelektual.	Zanatlija	Službenika	Vojnih lica	Polic. žand. i financ.	15 88 88	Hrvata	Muslimana	Talijana	88 K	Slovenaca	Jevreja
Stab Korpusa sa dijelovima	370 2464	44 134	230 1256	24 13		36 30	18 7	6 1	290 1140	79 251			1 11	7 14	
7. ud. divizija	1283 [^] 4043	81 293	1048 3432	20 35	60 200	59 75	10 2	5 6	1101 2727	147 912	1 26	3 187	4 139	8 7	16 35
PO Banije	100 315	18 4	77 306		2 1	3 3			96 298	3 14	1		1 T		
8. ud. divizija	1446 3865	81 114	1272 3640	17 21	29 36	30 43	10 5	7 6	1354 3001	85 816	1 7	2 25		3 5	1 3
34. ud. divizija	795 3859	220 650	433 2917	39 46	41 48	37 83	13 11	3 4	67 103	676 3593	7 38		27 80	17 31	
Turopoljsko-posavski PO	122 421	25 40	89 365	1 1	4 1	2 14	1		17 16	104 403			~1	1 1	
Karlovački PO	61 181	20 50	24 104	7 12	2 5	2 6	4 8	2	10 7	46 173		1	1	4 4	
Samoborsko-jaskanski PO	51 322	10 45	31 264	1 2	7 6	2 5			~1	50 317				1 3	
Unska oper. grupa	489 2334	78 102	357 2172	11 13	11 20	23 23	5	4 4	41 116	17 56	429 2145	~2	~5	2 9	
Omladinska dop. brigada	61 1036	2 3	46 1005	^ 1	4 9	2 19 [^]	6		53 272	8 233		T		1	
Dopunski bat. UOG	6 72	1 4	4 66		1 2				J		5 72			1	
Svega:	4784 17916	589 1439	3611 15527	121 142	173 451	196 306	67 34	27 22	3030 8081	1215 6768	444 2441	5 233	33 241	34 60	19 64
UKUPNO:	22700	2028	19138	263	624	502	101	49	11111	7981	2885	238	274	94	83

Napomena: 1. Po nacionalnom sastavu bila su i: Ceha — 10, Crnogoraca — 7, Nijemaca — 6, Mađara — 3, Danaca — 3, Poljaka — 3.

2. Broj u brojitelju označava broj starješina, a u imenitelju broj boraca.

(Zbornik, tom 5, knj. 37, dok. 112, str. 502).

u nekoliko bunkera u centru sela i na željezničkoj stanici. U neposrednoj blizini Mošćenice, u Sisku i Petrinji, nalazile su se jače neprijateljeve snage, koje su mogle brzo intervenirati.

Za napad, koji je izvršen noću 7/8. februara, Štab 7. divizije je odredio 3. brigadu, ojačanu jednom baterijom brdskih topova 75 mm i jednom baterijom PT topova. Obezbjedenje prema Sisku vršila je 2. brigada, a prema Petrinji 1. brigada, ojačana jednim bataljonom 2. brigade UOG, koja je bila u divizijskoj rezervi (prebačena iz Pokuplja). Prema naredenju Štaba 4. korpusa tom napadu sadejstvovala je i 34. divizija sa sjeverne strane prema Petrinji i Sisku.

Napad je izveden u dva pravca, glavnim južnim dijelom sela, a pomoćni prema željezničkoj stanici. Razvođenje jedinica i izlazak na polazne položaje izvedeni su na vrijeme i neopaženo. Za vrijeme trajanja artiljerijske pripreme, jurišni pioniri uspjeli su se privući do žice i obezbijediti prolaze pješadiji. U prvom naletu borci su savladali prednji dio neprijateljeve odbrane, a zatim se borba razvila u centru sela, gdje je neprijatelj pružio jak otpor. Ponovljena je artiljerijska priprema, poslije koje su borci zauzeli centar, a neprijatelj se koncentrisao kod željezničke stanice, gdje nije uspio prodor naših jedinica na pomoćnom pravcu. Jakim pritiskom i napadom bombaša zauzeta je i željeznička stanica, a neprijatelj je počeo bježati prema rijeci Kupi, gde su bile orijentisane i naše snage. Na taj način neprijatelj je napustio selo i našao se opkoljen u snijegu na otvorenom polju gdje je i uništen, a neki su se i sami poubijali. Poslije pet sati borbe neprijatelj je bio savladan i likvidiran.

U ovoj borbi zarobljeno je 9, a ubijeno 108 neprijateljevih vojnika, dok su gubici brigada bili 20 mrtvih i 66 ranjenih boraca i starješina. Među poginulima bio je Nikola Joka, politički komesar bataljona, a među ranjenim Stevo Blagojević, takođe politički komesar bataljona i poručnik Dragan Kljajić. Zaplijenjeno je: 34 puške, 5 puškomitraljeza, jedan teški mitraljez, 2 pištolja, laki minobacač, oko 6.000 metaka, odeće, obuće i druga ratna oprema.

Za vrijeme borbe u Mošćenice neprijatelj nije pokušavao da u toku noći interveniše iz Siska i Petrinje. Učinio je ujutro, 8. februara, sa po jednom bojnom iz oba pravca. Organizovanom i upornom odbranom brigada na obezbjedenju, neprijatelj nije uspio odbaciti naše jedinice i ući u Mošćenicu. Bio je prisiljen da se povuče u polazne baze, dok su brigade ostale na istim položajima. U ovoj jednodnevnoj odbrambenoj borbi zarobljeno je 7, a ubijeno 77 neprijateljskih vojnika, dok su naše jedinice imale 12 mrtvih i 66 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjen je puškomitraljez, 31 puška, oko 1.000 metaka i druga oprema.

Dobivši pojačanje iz Zagreba neprijatelj je 11. februara krenuo sa jačim snagama u više pravaca, sa namjerom da odbaci 7. diviziju ispred Siska i ujedno uspostavi vezu sa blokiranim svojim snagama na relaciji Češko Selo—Petrinja. Iz pravca Siska nastupale su četiri, a iz Češkog Sela dvije neprijateljeve kolone. Njih su dočekale i zaustavile 1. i 2. brigada 7. divizije, koje su tu ostale nakon zauzimanja Mošćenice.

Podržane artiljerijsko-minobacačkom vatrom, jedinice su prešle u snažan protivnapad i prisilile neprijatelja da se povuče sa svih napadnih pravaca, sa 47 mrtvih, od kojih 5 njemačkih oficira i veći broj ranjenih. Naše jedinice imale su 1 mrtvog i 16 ranjenih. Zaplijenjena su 2 automata, 8 pušaka, 3 pištolja, oko 5.000 metaka i druga ratna oprema.⁴⁷⁰

Iste noći, kada je 7. divizija izvršila napad na neprijatelja u s. Mošćenica, 7/8. februara, i 34. divizija, koja je bila sjeverno od Petrinje i Siska, prema naredenju Štaba 4. korpusa, izvela je napad na neprijateljeve posade u Odri i kod Siska i Brestu kod Petrinje — oba mjesta na lijevoj obali Kupe. Neprijateljevu posadu u Odri sačinjavale su dvije satnije ustaša i domobrana iz sastava 1. bojne 14. pješačkog zdruga i jedna satnije Švajcerove (ustaški pukovnik) ustaške bojne, a posadu u Brestu ustaše iz napuštene Zažine.

Napad na neprijatelja u Odri izvršila je Karlovačka brigada, dok je Seljina brigada imala zadatak da vrši samo pritisak na neprijatelja u Brestu. Za vrijeme podilaženja, u 02.00 sata, borbu sa jedinicama Karlovačke brigade prihvatili su istureni neprijateljevi dijelovi, koji su se istovremeno i povlačili, tako da je, zbog slabog neprijateljevog otpora, Karlovačka brigada zauzela mjesto iz pokreta. Zarobljeno je 10, a 2 neprijateljeva vojnika su poginula. Brigada je imala 1 mrtvog i 5 ranjenih. Neprijatelj je proteran, odnosno pobjegao je iz Bresta.

Prvu akciju protiv snaga 34. divizije neprijatelj je izvršio 11. februara (kada i protiv 7. divizije južno od Siska) sa jednom bojnom ustaša iz Siska prema s. Stupno (4 km sjeverozapadno od Siska). Nakon šestočasovne borbe neprijatelj je bio prisiljen na povlačenje u polaznu bazu sa 4 mrtva vojnika, dok je bataljon Karlovačke brigade imao 1 mrtvog i 5 ranjenih.

Narednih dana neprijatelj je ponovo uspostavio svoje posade u Odri i Brestu, pa je Štab 34. divizije odlučio da ponovo izvrši napad na ove posade. Napad, koji je izveden noću 11/12. februara, izvršila je Seljina brigada 34. divizije. Neprijatelj iz Bresta je protjeran prema Kupskom mostu, gdje se i zadržao, a u toku dana, 12. februara, ponovo se vratio u selo. Napad na neprijateljevu posadu u Odri nije uspio jer je posada prije napada zamijenjena i ojačana.

Poslije predaha prikupljeni su novi podaci o neprijatelju u Odri i Brestu, prema kojima su se u Odri nalazile tri satnije: jedna ustaška, jedna domobranska i jedna mornara. S obzirom na raznorodni sastav, Stab 34. divizije se odlučio i za treći napad. Zadatak je ponovo povjeren Karlovačkoj brigadi, koja je napad na posadu u Odri, izvela 15. februara sa početkom u 23.30 sati. Nakon dvočasovne borbe neprijatelj je uspio da se izvuče i pobjegne za Sisak sa 8 mrtvih, a 3 vojnika su zarobljena. Produžio se napad sa satnijom domobrana, koji su se ogorčeno borili na Kupskom mostu, ali bez uspjeha. Brigada je imala 10 mrtvih i 10 ranjenih, izgubljena su 2 puškomitraljeza, 2 automata i

⁴⁷⁰ Zbornik, tom 5, knj. 38, str. 72, 138 i 279.

⁴⁷¹ *Karlovačka udarna brigada*, HAK, 1984.

4 puške, greškom jedne čete koja je neoprezno upala između dva neprijateljeva bunkera.⁴⁷¹

Prije odlaska 34. divizije sa Karlovačkom i Seljinom brigadom prema Petrinji i Sisku, dijelovi njemačkog 1. lovačkog rezervnog puka, jačine oko 700 vojnika, nadirući pravcem Jastrebarsko—Bratina—Pisarovina napali su 1. februara kod s. Jamnica podoficirski kurs 34. divizije. Obavješten o tome telefonom jedan bataljon Žumberačke brigade krenuo je odmah pravcem Kupčina—Jamnica da bi pritekao u pomoć kursistima. Bataljon se kod Jamnice sukobio s neprijateljem, ali se nije uspio probiti ka sjeveru, pa se vratio prema Donjoj Kupčini s namjerom da se probije u Kupčinsku šumu. Međutim, neprijatelj je iz Bratine i Šišljavića stigao ranije u Donju Kupčinu i okružio bataljon Žumberačke brigade, o čemu ga Štab brigade nije obavijestio iako je imao mogućnosti. Nakon kratke borbe, u kojoj je poginulo 14 boraca među kojima komandant i politički komesar bataljona, 110 partizana s oružjem i tovarnim konjima predali su se neprijatelju. Podoficirski kurs uspio se povući prema s. Gradac.⁴⁷²

Bio je to prvi i jedini slučaj od jedinica 34. divizije da se cio bataljon preda neprijatelju, što je postignuto uz pomoć špijunske grupe koja se nalazila u Stabu 34. divizije. Organi službe bezbjednosti Štaba 4. korpusa i 34. divizije brzo su je otkrili i uhapsili. Bili su to major Dragutin Kopjar, načelnik operativnog odsjeka 34. divizije, Milan (Milutin) Kosanović, referent saniteta divizije i kapetan Julije Veseljko, komandant podoficirskog kursa. Nakon istrage osuđeni su na smrt i strijeljani.

Neprijatelj je često vršio ispade iz svojih uporišta radi odbacivanja jedinica 34. divizije od glavnih komunikacija. Jedan od takvih jačih ispada bio je i 5. februara kada je 400—500 kozaka i domobrana izišlo iz Siska i Petrinje prema položajima 34. divizije. U toku jednodnevne borbe i protivnapadom jedinica divizije neprijatelj je odbijen i vraćen u polazne baze sa 15 mrtvih i više ranjenih. Karlovačka brigada imala je 2 mrtva i 11 ranjenih.

Da bi se oslobodio pritiska jedinica 34. divizije na Petrinju i Sisak, gdje je divizija bila angažovana sa dvije brigade, neprijatelj je angažovao skupinu »Šlaher« i jednu bojnu 19. ustaškog zdruga 4. ustaško-domobranske divizije, podržane sa 3 haubice i 3 teška minobacača. Namjera neprijatelja je bila da napadne dva bataljona Seljine brigade na sektoru Mala Gorica—Brest, da dijelom snaga preko s. Drenčine i šume Lug odsječe našu odstupnicu, i sa ostalim snagama da izvrši pritisak od Bresta i Drenčine i tako uništi oba bataljona. Naš cilj je bio da se borba vodi sa slabijim snagama, povlačeći se ispred jačih neprijateljevih snaga i na taj način stvore uslovi bočnog manevra sa prelazom u protivnapad.

U toku jednodnevne borbe 16. februara neprijatelj je uspio potisnuti naše snage, koje su se povukle radi izbjegavanja neprijateljevog zaobilaženja i zauzimanja boljih položaja. Međutim, neprijatelj je

⁴⁷² Zbornik, tom 5, knj. 38, str. 441, 442 i 568.

još u toku noći zauzeo položaje iz naših jedinica radi okruženja. Otkrivši ga iza leđa ubačen je u borbu bataljon iz rezerve, koji je brzim naletom razbio neprijateljeve snage i natjerao ih u bijeg, a zatim su i ostale snage prešle u protivnapad i protjerale ih u Brest i Petrihju. U toku ove borbe zarobljeno je 4. ubijeno 58, a ranjeno 35 neprijateljevih vojnika. Jedinice 34. divizije imale su 4 mrtva, 8 ranjenih i 3 nestala. Zaplijenjen je puškomitraljez, 10 pušaka i druga ratna oprema.⁴⁷³

Poslije ovih borbi, sjeverno od Siska i Petrinje, 34. divizija upućena je po naređenju Štaba 4. korpusa, prema Zagrebu radi izvođenja akcija u njegovom južnom dijelu. Neprijatelj je tada posebnu pažnju obratio na osiguranje Zagreba i ojačao je okolna uporišta. U njegovom južnom dijelu, na desnoj obali Save neprijatelj je imao svoje snage u: Mala Mlaka — oko 180 Nijemaca, Sv. Klara — dvije satnije ustaša, Velika Gorica — oko 2.500 vojnika, Brezovica, Zadvorski i Hud Bitek — jedan bataljon gestapovaca, Turopolje — jednu ustašku bojnu iz 20. ustaške brigade i Odra — jednu satniju od oko 150 ustaša sa 10 puškomitraljeza, 1 teški i 1 PA mitraljez, 3 laka i 1 teški minobacač. Sve su ove posade bile nedaleko jedna od druge, dobro povezane i u neposrednoj blizini Zagreba, što je nametalo izvođenje brzih, noćnih akcija.

Štab 34. divizije odlučio se za napad na uporište u Odri. Zadatak je povjeren Seljinoj brigadi, a na osiguranju sa pravca Zagreb i Sv. Klare, te Velike Gorice i Male Mlake, bila je Karlovačka brigada, dok je Žumberačka brigada osiguravala izvođenje napada sa pravca Zdenčine, Brezovice i Rečice ka Pisarovini i Donjoj Kopčini.

Napad, koji je počeo 25. februara, odvijao se po planu. I pored jakog otpora neprijatelj je brzo savladan. Odra je zauzeta sem crkve, gdje je u zvoniku ostala grupa okorjelih ustaša, te je Štab divizije naredio povlačenje. Nije uspio ni pokušaj neprijatelja iz Velike Gorice i Sv. Klare da slomi odbranu boraca Karlovačke brigade i pomogne svojoj posadi u Odri.

U ovoj brznoj, noćnoj borbi, zarobljeno je 9, ubijeno 110, među kojima i 1 oficir i ranjeno je 20 neprijateljevih vojnika. Naše jedinice imale su 3 mrtva i 39 ranjenih. Zaplijenjeno je: 1 teški minobacača, 1 teški i 3. puškomitraljeza, automat, 25 pušaka, pištolj, 45 ručnih bombi, oko 25.000 metaka i druga ratna oprema.⁴⁷⁴

Na dan 20. februara 1945. godine 34. divizija bila je sastava: Štab divizije sa djelovima (sanitetska četa, četa za vezu, prihvatna bolnica, intendantura, straža i kuriri), artiljerijski divizion, inženjerski bataljon, udarna brigada »Franjo Ogulinac Seljo«, udarna Karlovačka brigada, Žumberačka brigada, Turopoljsko-posavski i Karlovački NOP odred — imala je 5.551 borca i starješinu po spisku i 4.099 na licu.⁴⁷⁵

Na području Banije, poslije likvidacije neprijateljeve posade u Mošćenici, 7. divizija se i dalje zadržala oko Petrinje i Siska do polovine

⁴⁷³ Isto, str. 391.

⁴⁷⁴ Zbornik, tom 5, knj 39, str. 6 i 76.

⁴⁷⁵ Zbornik, tom 5, knj. 38, str. 378.

februara, a zatim je ponovo upućena u napadna dejstva. Prije odlaska jedinice 7. divizije vodile su borbu s neprijateljem jačine oko 600 vojnika (njemačka skupina »Šlaher« u sadejstvu sa ustašama i domobranima) 12. i 13. februara koje su uspjele da zauzmu Pračno.

Ulaskom neprijatelja u Pračno istovremeno je izvršen protivnapad sa 1. brigadom 7. divizije. Mada se odvijao po planu, nije uspio, jer bataljon koji je trebalo da obezbjedi pravac od Capraga (predgrađe Siska) nije na vrijeme zauzeo svoje položaje, tako da je neprijatelj prije njega stigao u Pračno i tako ojačao svoje snage, koje su stigle iz Siska, radi čega se odustalo od daljnjeg napada. U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i veći broj ranjenih, dok su jedinice brigade imale 8 poginulih i 26 ranjenih.⁴⁷⁶

Nakon kraćeg vremena, koje je jedinicama dato za odmor i sređivanje, prešlo se u nove akcije. Noću, 21/22. februara, 2. brigada 7. divizije prebacila se preko Save i razoružala neprijateljevu posadu u s. Gušće (sjeverno od Sunje) gdje se nalazila jedna satnija, oko 60 vojnika, 14. pješačkog zdruga.

Prilikom podilaženja ka neprijatelju, jedinice 2. brigade nisu bile primjećene tako da je postignuto potpuno iznenađenje i neprijatelj je zatečen na spavanju, te nije uspio pružiti otpor. Zarobljen je 51 neprijateljev vojnik, dok su 3 poginula, a 1 je ranjen. Zaplijenjeno je: 20 pušaka, pištolj i 3.000 metaka.⁴⁷⁷

Slijedeća uspješna akcija izvedena je na željezničkoj pruzi Sunja—Kostajnica, u rejonu Gornji Hrastovac, gdje je dočekana i uništena jedna vojna željeznička kompozicija. Zasjeđu je postavila 3. brigada, ojačana sa dva bataljona 1. brigade i dvije baterije topova, 22. februara. Voz koji je naišao iz pravca Sunje u 11.15 sati bio je zaustavljen. Blokodom neprijatelja u Sunji i Graboštanima, bataljoni su uspjeli prići vagonima i uništiti ih. Neprijatelj je imao 75 mrtvih i 13 zarobljenih vojnika, dok su naše jedinice imale 6 ranjenih. Zaplijenjeno je: 1 teški mitraljez i 3 puškomitraljeza, 3 automata, 27 pušaka, 3 pištolja i druga ratna oprema. Uništene su 2 lokomotive i 35 vagona, a oštećeno je 7 vagona.⁴⁷⁸

Sa stanjem na dan 18. februara 1945. godine 7. udarna divizija bila je sastava: Štab divizije sa jedinicama pri štabu, 1. udarna brigada, 2. udarna brigada, 3. brigada, Banijski partizanski odred i artiljerijski divizion. Imala je po spisku 5.871 borca i starješinu, a od toga: 4.924 seljaka, 445 radnika, 62 intelektualca, 266 zanatlija, 147 službenika, 21 vojno lice i 6 policajaca; 4.478 Srba, 970 Hrvata, 138 Rusa, 180 Talijana, 45 Jevreja, 31 Musliman, 15 Slovenaca, 4 Čeha, 2 Poljaka, 2 Nijemca, 1 Bugarin, 4 Mađara i 1 Crnogorac.⁴⁷⁹

Na Kordunu i jednim dijelom u Lici nalazila se 8. udarna divizija u odbrani slobodne teritorije. Prvi dani februara protekli su uglavnom

⁴⁷⁶ Isto, str. 488.

⁴⁷⁷ Isto.

⁴⁷⁸ Zbornik, tom 5, knj. 38, str. 491.

⁴⁷⁹ Isto, str. 340.

bez borbi uz manje akcije partizanskog karaktera, zbog još uvijek velikog snijega i jakih neprijatelj evih uporišta. Ispadi koje je neprijatelj izvodio iz pravca Bihaća, Otočca i Ogulina, nametnuli su diviziji borbe defanzivnog karaktera.

U dolini Une bile su tada stacionirane jedinice njemačke 373. legionarske divizije, jedan bataljon 104. divizije i dijelovi 10. ustaško-domobranske divizije. Pored ovih bilo je i drugih jedinica koje su se poslije povlačenja iz Dalmacije prikupile u rejon Bihaća. Na pravcu Karlovac—Ogulin—Pliški—Ličke Jesenice, Otočac—Vrhovine—Gornji i Donji Babin Potok i Vrhovine—Ramljani—Perušić—Gospić, bili su raspoređeni dijelovi njemačke 392. legionarske divizije, i dijelovi njemačkog 1. lovačkog rezervnog puka, 11. i 13. ustaško—domobranske divizije i neke manje njemačke i ustaško-domobranske jedinice.

Neprijatelj je vršio ispade sa pravca Bihaća prema Ličkom Petrovom Selu, Vagancu i Drežnik Gradu, te sa pravca Josipdola i Plaškog i Dabra preko Ličke Jesenice — Saborskog i Poljanka za Drežnik Grad. Ispadima na tim pravcima, uspio je da se spoji u Drežnik Gradu, ali je pod pritiskom jedinica 8. divizije bio prisiljen da ga napusti. U istom mjesecu neprijatelj je sa pravca Josipdola izvršio dva uzastopna napada prema Plaščanskoj dolini i uspio manevrom i neoprežnošću Štaba 3. brigade 8. divizije, da im zađe za leđa i nanese osjetne gubitke u ljudstvu i materijalu.

Šestog februara neprijatelj je krenuo iz Josipdola i Vojnovca prema Plaškom i brdu Lisac (tr. 491), sjeveroistočno od Plaškog sa jednim bataljonom 392. njemačke legionarske divizije i 1. i 2. bojnom 17. ustaškog zdruga 13. ustaško-domobranske divizije. Istovremeno se pojavio neprijatelj, jačine jednog bataljona legionara i nešto ustaša i u Ličkoj Jesenici sa pravcem nastupanja prema s. Blata i Plaškom. Tamo su upućena dva bataljona 3. brigade koji su ga zadržali ispred Blata do sumraka.

Za vrijeme dok su druga dva bataljona vodila borbu sa neprijateljem koji je došao iz pravca Vojnovca, pojavila se i jedna ustaška bojna u Tuku i Plavča Dragi, koja je neopaženo izbila preko Huma, Lisca i Kneje i tako se našla iza leđa bataljona koji su vodili borbu kod Plaškog. U ovakvoj situaciji bataljonima je naređeno da se odvoje od neprijatelja kod Plaškog i probiju prema Tuku i Kneji, što su i učinili, ali uz velike gubitke. U sumrak, neprijatelj se probio iz Blata i spojio sa svojim snagama u Plavča Dragi i Plaškom. Brigada se povukla na liniju: Pištenik—Šumonje—Tuk—Kneja.

Sutradan, 7. februara, neprijatelj se zadržao na liniji s. Vera—Plaški—s. Staro Selo—Klašnica, a 3. brigada je zauzela položaje s. Plavča Draga—Latas brdo—brdo Lisac—Kneja (put Plavča Draga—Tobolić). Međutim, neprijatelj ponovo, 8. februara, postiže iznenađenje neopaženim prolazom između Lisca i Latas brda zalazeći iza leđa 3. brigade i zauzima položaje na brdu Strmica (tr. 586). Istovremeno, krenuo je i neprijatelj cestom i prugom od Plaškog ka Plavča Dragi. Njegovim izbijanjem na Strmicu bilo je znatno otežano po snijegu izvlačiti bataljon

sa Latas brda. I tada, nakon žestoke borbe prsa u prsa, 3. brigada se probila prema s. Bajići uz ljudske i materijalne gubitke.

U tim borbama sa 3. brigadom 8. divizije u Plaščanskoj dolini, neprijatelj je imao oko 100 vojnika izbačenih iz stroja, a 3. brigada je imala 38 mrtvih, 41 ranjenog i 21 nestalih boraca i starješina. Izgubljen je 1 teški i 16 puškomitraljeza, 2 PT puške, 42 puške, 2 automata, 2 pištolja, 3.000 metaka, 5 kazana i 2 konja sa samarima. Taj teški neuspjeh 3. brigada je doživjela zbog nebudnosti, neopreznosti i slabe kontrole terena, ne očekujući po snijegu iznenadne jake neprijateljeve snage.

Nakon tih borbi neprijatelj se povukao u polazne baze, a 8. divizija je sa 3. brigadom ostala u rejonu Plaškog, a sa 1. brigadom zatvarala je pravac Josipdol—Tobolić—Primišje, a sa 2. brigadom pravac Bihać—Ličko Petrovo Selo.⁴⁸⁰

U februaru 8. divizija je imala 5.204 borca i starješinu po spisku, a 3.540 na licu.⁴⁸¹

Na sektoru prema Bihaću i Cazinu nalazila se 1. muslimanska brigada Unske operativne grupe, koja je u lokalnim borbama uspjevala da odbije neprijateljeve ispade nanijevši mu gubitke od oko 45 mrtvih i ranjenih, dok je brigada imala 1 mrtvog i 18 ranjenih boraca. Druga brigada, koja se nalazila u Pokuplju kod 34. divizije i u Baniji kod 7. divizije, vratila se krajem februara u sastav Unske operativne grupe.

Prema rezultatima akcija i borbi, koje su jedinice 4. korpusa vodile u toku februara 1945. godine (nedostaju podaci partizanskih odreda), ubijeno je oko 650, ranjeno oko 200 i zarobljeno 106 neprijateljevih vojnika ili, ukupno iz stroja je izbačeno oko 950.

Na osnovu pregleda gubitaka koji je dao Štab 4. korpusa, 7, 8. i 34. divizija imale su u februaru 1945. godine 155 poginulih, 458 ranjenih i 41 nestalog borca i starješinu. Prema pregledu vidi se da nisu unijeti gubici jednog bataljona Zumberačke brigade (25 mrtvih, 19 ranjenih, 107 zarobljenih), tako da su gubici za ove tri divizije 180 mrtvih, 477 ranjenih, 41 nestao i 107 zarobljenih ili ukupno izbačeno iz stroja 805 boraca i starješina.⁴⁸²

Zaplijenjeno je: 2 minobacača, 3 teška i 13 puškomitraljeza, 6 automata, 155 pušaka, 10 pištolja, 40.000 metaka i druga ratna oprema. Istovremeno je izgubljeno: 1 teški i 18 puškomitraljeza, 2 automata, 4 pištolja, 2 PT puške, 46 pušaka. Uništena je jedna vojna željeznička kompozicija od 2 lokomotive i 42 vagona (35 uništeno i 7 oštećeno).

Sa stanjem na dan 28. februara 1945. godine brojno stanje 4. korpusa za: Štab korpusa sa dijelovima, 7, 8. i 34. diviziju, Banijski, Turopoljsko-posavski i Karlovački NOP odred, Unsku operativnu grupu, omladinsku dopunsku brigadu i dopunski bataljon UOG, bilo je 22.501 po spisku, odnosno 17.144 boraca i starješina na licu (detaljnije vidi u prilogu).

⁴⁸⁰ Isto, str. 323 i 342.

⁴⁸¹ Isto, str. 349.

⁴⁸² Isto.

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA
4. UD. KORPUSA NOVJ NA DAN 28. FEBRUARA 19[^]5.

JEDINICA	Po spisku					Na licu				
	Oficira	Polit, ruko- vodioca	Podoficira	Boraca	Svega	Oficira	Polit, ruko- vodioca	Podoficira	Boraca	Svega
Stab Korpusa sa dijelovima	92 3	84 18	404 21	1044 224	1624 266	83 3	77 18	337 21	935 221	1432 263
7. udarna divizija	133	355 10	812 28	4063 66	5363 104	94	277 7	611 27	3162 57	4144 91
PO Banija	7	39	5?	305	404	6	37	52	242	337
8. udarna divizija	156 1	339 4	1080 19	3599 68	5174 92	131 1	272 3	732 16	2219 66	3354 86
34. udarna divizija	77	306 7	721 11	3534 34	4644 52	60	259 5	566 10	2453 24	3338 39
Turopoljsko-posavski NOPO	8	50	120	328	506	7	48	114	285	454
Karlovački NOPO	10	31	33	275	349	10	24	25	218	277
Unska operativna grupa	66	160	203 1	2320 14	2749 15	52	125	170 1	1756 14	2103 15
Omladinska dopunska brigada	20	16	31	1007 19	1074 19	19	15	30	935 19	999 19
Dopunski bat. UOG	2	2		62	66	22	2		56	80
Svega:	571 4	1382 39	3463 80	16537 425	21953 548	488 4	1169 33	2712 75	12262 401	16631 513
UKUPNO:	575	1421	3543	16962	22501	492	1202	2787	12663	17144

Napomena.: 1. Samoborsko-jaskanski partizanski odred je ušao u Zumberačku brigadu 34. divizije.

Brojevi u brojitelju označavaju broj muškaraca, a u imenitelju broj žena.
(Zbornik, tom 5, knj. 38, dok. 71, str. 472).

PREGLED BROJNOG STANJA NAORUŽANJA
4. UDARNOG KORPUSA NOVJ NA DAN 28. FEBRUARA 1945.

JEDINICA	Pješađijsko, artiljerijsko i tenkovsko naoružanje														Veza			Konji			
	Puška	Automata	Puš. mitr.	Tešk. mitr.	Lakih mino- bacača	Teških mi- nobacača	Pištolja	Ručnih bombi	Engleskih bacača	Topova	Haubica	PT puška i mitr.	PT topova	PA mitralj.	Tenkova	Radio stanica	Telefonskih centrala	Telefona	Jahačih	Tovarnih	α •
Stab korpusa sa dijelovima	849	95	16	23			140	317			12	2	1	4	12	10	10	44	53	3	108
7. udarna divizija	2067	242	262	24	16	24	213	1090	9	8		20	8	4		12	6	48	84	396	154
P.O. Banije	223	16	21	4	1	2	22	116							1		4	12	21	10	
8. udarna divizija	1922	233	223	30	15	7	219	1258	16	8		11	7	1		5	6	41	67	169	82
34. udarna divizija	2271	236	166	23	18	11	156	956	9	5		17	3			6	5	40	61	229	117
Turopoljsko-posavski NOPO	320	25	30	3	2	1	26	183	1			3						7	10	11	14
Karlovački NOPO	179	8	11		1		12	181										3	4		2
Unska op. grupa	1238	147	100		5		89	592	8			11	1			3	3	16	33	75	66
Omladinska dop. brigada	629	8		2		2	21	15	3												
Dopunski batalj. UOG	38	3	2				4	2													
SVEGA :	9736	1013	776	109	58	47	903	4710	30	21	12	64	20	9	12	37	30	203	324	904	553

• (Zbornik, tom 5, knj. 38, dok. 71, str. 472).

BORBE 4. UDARNOG KORPUSA U ZAVRŠNIM OPERACIJAMA

Krajem februara i početkom marta 1945. godine u 4. korpusu došlo je do izvjesnih organizacionih promjena. Sredinom, februara 1945, rasformirana je Unska operativna grupa i od njenog ljudstva formirana je Muslimanska brigada koja je ušla u 8. diviziju kao njena četvrta brigada, a koncem aprila iste godine muslimanska brigada preformirana je u 3. brigadu iste divizije. U isto vrijeme formiran je Krajiški (muslimanski) NOP odred. Za komandanta Muslimanske brigade 8. divizije postavljen je Zuhdija Žalić, za političkog komesara Rasim Delie. Zamjenik komandanta postao je Hasica Veljačić, a zamjenik političkog komesara Čalim Salihodžić. Brigada je brojala oko 1600 boraca i starješina.

Početkom marta formirana je korpusna artiljerijska brigada od tri divizionu (75, 100 i 152 mm) i tri baterije, sa ukupno 24 oruđa i 672 borca i starješine. Za komandanta brigade postavljen je Ilija Vukadinović, a za političkog komesara Slavko Kovačić. U sastavu korpusa artiljerijska brigada ostala je do kraja aprila, a zatim je ušla u sastav 4. armije. U divizijama, u okviru artiljerijskih divizionu, formirana je i po jedna PT baterija.

Pod komandu Štaba 34. divizije stavljen je Posavski NOP odred sa dva bataljona i 420 boraca i starješina. Odred je do tada bio u sastavu grupe partizanskih odreda 10. korpusa, a djelovao je na lijevoj obali Save, između Save i pruge Dugo Selo—Popovača. Samoborsko-jaskanski NOP odred je rasformiran i sa njegovim ljudstvom popunjena je Zumberačka brigada 34. divizije, koja je imala četiri bataljona.

U Štabu 4. korpusa, čije je sjedište tada bilo u Topuskom, došlo je do slijedećih promjena: za komandanta korpusne vojne oblasti postavljen je potpukovnik Uroš Krunić, za političkog komesara 7. udarne divizije major Milan Knežević, do tada politički komesar 2. brigade 7. divizije. Za šefa personalnog odsjeka Štaba korpusa, umjesto majora Dušana Jandrića, koji je upućen u Generalštab JA, postavljen je potpukovnik Dušan Hrستیć, do tada politički komesar 8. udarne divizije.

U 7. udarnoj diviziji je mjesto komandanta 2. brigade kapetana Janka Zebića, koji je upućen u GŠH, postavljen kapetan Savo Miočionović, do tada operativni oficir Štaba 7. divizije.

Izmjenjen je i Štab 8. udarne divizije. Za komandanta divizije je postavljen potpukovnik Joco Tarabić, do tada načelnik operativnog odsjeka Štaba 4. korpusa, a za političkog komesara iste divizije potpukovnik Šukrija Bijedić, do tada politički komesar Unske operativne grupe. Za načelnika operativnog odsjeka Štaba korpusa je postavljen potpukovnik Mihajlo Vojnović, do tada komandant 8. udarne divizije. Radi upućivanja na školovanje u Beograd, ovu dužnost nije ni primio, već je postavljen Milan Trninić, do tada načelnik štaba 7. udarne divizije.

Za političkog komesara 34. udarne divizije postavljen je Drago Govorušić, do tada rukovodilac politodjela ove divizije, mjesto potpukovnika Franje Knebla, koji je upućen u Beograd. Za načelnika Štaba 34. udarne divizije postavljen je potpukovnik Milutin Karaš, do tada načelnik operativnog odsjeka 8. udarne divizije, umjesto majora Augustina Adamika, koji je upućen u Generalštab JA.

Štab Žumberačke brigade 34. divizije, zbog krivice za gubitak bataljona, smjenjen je i stavljen pod vojni sud, a u Štab brigade su upućeni: za komandanta kapetan Ljuban Ajdinović, do tada načelnik Štaba brigade »Franjo Ogulinac Seljo«, za političkog komesara Danko Fučak. Za komandanta Posavskog NOP odreda postavljen je kapetan Tešo Bulat.

Komandant rasformiranog Štaba Unske operativne grupe potpukovnik Halil Šakanović, raspoređen je za ađutanta u Štabu 4. korpusa, a načelnik Štaba UOG, kapetan Sulejman Vascarac, za ađutanta u Štabu 8. udarne divizije.⁴⁸³

Na širem, jugoslovenskom planu, pored postojeće 1, 2. i 3. armije, Naredbom Vrhovnog komandanta, od 2. marta 1945. godine, formirana je i 4. armija na čelu sa Petrom Drapšinom, sastava: 8. korpus (9, 19, 20. i 26. divizija), 11. korpus (13, 35. i 43 divizija) i 7. korpus (15. i 18. divizija). Ova armija je bila angažovana na jugozapadnom dijelu jugoslovenskog ratišta — na jadranskom vojišnom prostoru. U isto vrijeme je i Povjereništvo narodne odbrane NKOJ, donijelo odluku o preimovanju NOV i POJ u Jugoslovensku armiju, a Vrhovni štab NOV i POJ u Generalštab JA. Četvrti udarni korpus ostao je i dalje pod komandom Glavnog štaba NOV i POH.

Borbe 4. korpusa u Bihaćkoj operaciji

U završnim operacijama na jugoslovenskom ratištu njemačke trupe držale su taktički nepovezan front: 15. kozački korpus nalazio se na desnoj obali Drave, od Koprivnice do Čadavice; 91. armijski korpus od Čadavice do Dalja; 34. armijski korpus u Sremu i oko Brčkog i Bijeljine; 21. brdski armijski korpus u Lici, Kordunu i Gorskom kotaru; 97. armijski korpus, s više pionirskih i tvrđavskih bataljona i diviziona obalske artiljerije, u Istri i Slovenačkom primorju; 69. armijski korpus za naročitu upotrebu na prostoru Koprivnice, Zagreba i Karlovac; u Sloveniji su se nalazile jake policijske snage i dvije divizije.

Opšti plan završnih operacija Jugoslovenske armije donijet je u Beogradu, na sastanku Vrhovnog komandanta maršala Tita sa komandantima armija i predstavnicima Generalštaba. Zamisao toga plana bila je da se energičnim prodorom sjeverne grupe ka Koruškoj, *južne* grupe ka Trstu i centralne grupe preko Karlovca ka Novom Mestu, u sadejstvu sa jedinicama u pozadini njemačkog fronta, stvore uslovi za okruženje i uništenje njemačke vojske na Balkanu.

U okviru sjeverne grupe nalazila se 3. armija u Bačkoj i Baranji, sa 6. korpusom u Slavoniji i 10. korpusom sjeveroistočno od Zagreba

⁴⁸³ Zbornik, tom 5, knj. 10, str. 243.

i 1. armija u Sremu i Posavini; centralna grupa, sa 2. armijom u istočnoj Bosni, sa 3. korpusom na Romanji, 2. korpusom na Ivan-sedlu i srednjem toku rijeke Bosne; južna grupa sa 4. armijom u sjevernoj Dalmaciji i operativno potčinjenim 11, 7. i 9. korpusom u Lici, Gorskom kotaru, Dolenjskoj, Natranjskoj i Slovenačkom primorju. U Baniji, Kordunu, Žumberku, Pokuplju i Cazinskoj krajini 4. korpus NOVJ nastavio je dejstva pod komandom Glavnog štaba Hrvatske, u koordinaciji sa Štabom 4. armije, a od druge polovine aprila 1945. godine pod operativnom komandom Štaba 4. armije.

Sa početkom završnih operacija u 4. korpusu dolazi do izvjesnih operativnih promjena u pogledu upotrebe njegovih glavnih snaga. Umjesto do tadašnjeg manje-više teritorijalnog, rastresitog dejstva na i oko svog područja, Korpus sa glavnim snagama prelazi isključivo u operacije na određenim pravcima. Jedinice Korpusa imale su zadatak da svakodnevnim borbenim dejstvima, u pozadini neprijateljevih snaga, štite slobodnu teritoriju na Kordunu, Baniji i u Cazinskoj krajini, vežu je za slobodnu teritoriju susjednih korpusa i s obzirom na predstojeće zadatke 4. armije da joj štite desni bok i olakšaju dejstva prema Trstu.

Početkom proljeća 1945. godine Štab 4. korpusa planirao je veće operacije na području Bihaća, za što je dobio i saglasnost Vrhovnog štaba, a mogao je računati i na sadejstvo dviju divizija i tenkovske brigade 4. armije. Prije napada na Bihać trebalo je prethodno likvidirati sva neprijateljeva uporišta sjeverno i sjeverozapadno od Bihaća. Za ta dejstva 4. korpus, koji je na tome sektoru imao 7. i 8. diviziju, bio je ojačan i 35. divizijom 11. korpusa.

Operativni plan 4. korpusa predviđao je da snage Korpusa, negde do 23. marta 1945. godine, likvidiraju sva neprijateljeva uporišta u širem području Bihaća. Do toga vremena računalo se da će jedinice 4. armije, čije su glavne snage operisale na teritoriji Like, stići do Bihaća i uzeti učešća u napadu na neprijatelja u tom gradu sa snagama 4. korpusa.

Na pravcu nastupanja jedinica 4. korpusa neprijatelj je imao posade u selima: Vaganac, Ličko Petrovo Selo, Baljevac, Zavalje, Izačić, Turija, Klokot i Vrkašić. Bihać sa dolinom rijeke Une i komunikaciju prema Lapcu držali su dijelovi njemačke 373. legionarske divizije, koja je pripadala 15. brdskom kormisu, 10. ustaško-domobranske divizije, dijelovi njemačke 104. divizije i snage koje su se iz drugih sektora povukle na to područje.

Do početka akcija sjeverozapadno od Bihaća divizije 4. korpusa djelovale su na svojim operativnim područjima: 7. divizija u Baniji, 8. divizija u Kordunu i Lici i 34. divizija u Pokuplju. Polovinom marta 7. divizija se prebacuje u Kordun radi zajedničkog dejstva sa 8. i 35. divizijom na neprijateljeva uporišta oko Bihaća.

Dvije brigade 7. divizije (1. i 2.) bile su prema komunikaciji Kostajnica—Sunja—Sisak, gdje su ofanzivno-defanzivno vodile borbu sa neprijateljevim jedinicama. Prvog marta napadnuta je posada u s. Gornji Hrastovac, ali otkrivši naš napad, uspjela se prije povući za Sunju. Sutradan, 2. marta, vođena je borba sa neprijateljem koji je

pokušao ispad na slobodnu teritoriju iz Sunje i Kostajnice. Poslednje borbe u Baniji 7. divizija je vodila 14. i 16. marta, sa neprijateljevim snagama jačine oko 250 vojnika, koje su pokušale odbaciti naše snage od pruge Sunja—Sisak. Ne uspjevši u tome poduhvatu neprijatelj se povukao sa 6 mrtvih i 32 ranjena vojnika, a potom je potjeran i iz s. Čakale.

Nakon tih borbi kod Sunje, otpočele su neposredne pripreme divizije za napuštanje operativnog područja Banije i uključivanje, sa ostalim snagama 4. korpusa, u završne operacije za konačno oslobođenje zemlje. U Baniji je ostao Banijski NOP odred pod komandom Đure Vujića. Kasnije mu je došla u pomoć udarna brigada »Franjo Ogulinac Seljo« 34. divizije iz Pokuplja. Do 20. marta 7. divizija je preko Banije i Cazinske krajine stigla sjeverno od Bihaća, orijentisana prema neprijatelju u s. Vrsta i s. Brekovića.

Do toga vremena 8. divizije se nalazila u rejonu Drežnik Grada i Rakovića, kao i na liniji Drežnik Grad—Plitvička jezera. U međuvremenu, dvije bojne ustaša su se 2. marta iz Ogulina probile do Primišlje, ugrozivši na taj način komunikaciju: Primišlje—Slunj, Primišlje—Plaški 1 Primišlje—Perjasica—Karlovac. U susret tim neprijateljevim snagama upućena je 1. brigada 8. divizije sa položaja kod Poljanka (Plitvice).

U toku dvodnevni borbi brigada je uspjela da protjera neprijateljeve snage nazad u polazne baze. U tim borbama 1. brigada je imala 5 mrtvih i 16 ranjenih boraca i starješina, a zaplijenjen je puškomitraljez, 2 automata, 6 pušaka, pištolj i oko 1.000 metaka. Nakon neuspjeha kod Primišlja neprijatelj je jedno vrijeme mirovao, ali je 1. brigada ostala i dalje na tom terenu radi obezbjeđenja slobodne teritorije Korduna sa pravca Ogulina i Duge Rese.

U vezi sa predstojećom ofanzivom 4. armije u istočnoj Lici, Glavni štab NOV i POH naredio je 15. marta Štabu 4. korpusa da odmah počne sa koncentracijom i pregrupisivanjem svojih snaga na prostoru Slunj, Rakovića, Cazin. Zatim je, 19. marta, naredio da Korpus u predstojećoj ofanzivi sadejstvuje 4. armiji, sa zadatkom da napadne neprijatelja na liniji: Prijeboj—Bihać, da se spoji sa snagama 4. armije na prostoru Prijeboj—Korenica i da sadejstvuje s njom u daljim operacijama, a prema razvoju situacije.⁴⁸⁴

Na osnovu naređenja GŠH, Štab 4. korpusa izdao je zapovjest, 20. marta 1945. godine, kojom je potčinjenim jedinicama postavio slijedeće zadatke:

— Sedma divizija, sa Krajiškim (muslimanskim) NOP odredom, da napadne neprijatelja u sjevernom dijelu Vaganca, na Avdić-brdu i da zaposjedne položaje prema Izačić—Gradu;

— Osmu diviziju da, u sadejstvu sa 7. divizijom, napadne Vaganac sa zapadne strane, likvidira neprijateljevo uporište Čelopek (tr. 526) i Cesarov kamen (tr. 571) kod Ličkog Petrovog Sela i da sa jednom brigadom blokira Prijeboj sa sjeverne i zapadne strane, čime bi

⁴⁸⁴ Arhiv VII, k. 119/4, reg. br. 2-3.

omogućila nesmetano dejstvo 7. divizije na Vaganac i zaposjedanje položaja prema Izačić—Gradu,

—Korpusna artiljerijska brigada da sa prostora Sadilovac potpomaže na Vaganac i Celopek i da po potrebi otvara vatru i na druga mjesta.

—Korpusni tenkovski bataljon u rejonu Drežnik Grada da bude u gotovosti za dejstvo prema ukazanoj potrebi.

U toj operaciji 35. divizija 11. korpusa bila je potčinjena Štabu 4. korpusa i dobila je zadatak da napadne neprijatelja u Jezercu, blokira Prijeboj sa zapadne strane i spriječi eventualnu intervenciju na pravcu Čudin klanac—Prijeboj.⁴⁸⁵

Ujutro, 21. marta, sve jedinice, nakon izvršenih vojnih i političko-partijskih priprema, prešle su u ofanzivu i toga dana oslobođeni su: Plitvička jezera, Plitvički Ljeskovac, Prijeboj, Ličko Petrovo Selo i Vaganac. Neprijatelj je bio razbijen i počeo se povlačiti prema Bihaću i Gackoj dolini.

Pošto je neprijatelj bio razbijen na prostoru Vaganac—Ličko Petrovo Selo, to su snage 4. korpusa nastavile energično gonjenje ka Bihaću. Na uzastopnim položajima neprijatelj je davao jaki otpor i po svaku cijenu nastojao zaustaviti nadiranje naših snaga, ali je svuda bio odbijen. Zauzeto je više naseljenih mjesta, među kojima: Baljevac, Vrkašić, Turija, Brekovicica i Prošići, (sva 4—8 km sjeverno od Bihaća).

Za vrijeme borbi, Glavni štab Hrvatske je naredio, 21. marta, Štabu 4. korpusa:

»Produžite sa napadom ka Bihaću radi vezivanja neprijateljskih snaga u Bihaću. U slučaju da 4. armija odluči iskoristiti eventualno povoljne uslove i pristupi likvidaciji Bihaća, sadejstvovati Armiji u uništavanju neprijatelja i oslobođenju grada. Po ovom stajati sa Armijom u tijesnoj vezi. Ako Armija preduzme pregrupaciju snaga radi razvijanja daljnih operacija u zapadnoj Lici, držati blokadu neprijateljskog garnizona u Bihaću i osigurati Armiji sa ovog pravca slobodu izvršenja operacije«.⁴⁸⁶

Nastavljajući borbu, drugog dana ofanzive, 22. marta, jedinice 4. korpusa izbile su na lijevu obalu rijeke Une, na frontu širine 15 km. Odbijeni su jaki neprijateljevi protivnapadi od Zavalje i Bihaća. Izbijajući na lijevu obalu Une, jedinice 7. divizije razbile su jednu auto-kolonu na komunikaciji Pokoj—OstrOžac, izvršile nasilni prilaz Une i zauzeli Pokoj. Zauzimanjem toga sela neprijatelju je prekinuta željeznička pruga i put od Bihaća ka sjeveru, dolinom Une. Samo u toj borbi ubijeno je 116, zarobljeno 24 i ranjeno više neprijateljevih vojnika. Zaplijenjena su 3 topa, 11 automatskih oruđa, 108 pušaka i nekoliko motornih vozila, a uništen 1 top i kamion. U tom rejonu odbijena su dva jaka neprijateljeva protivnapada iz Bihaća prema s. Pokoj.

Na desnom krilu napada najjači otpor neprijatelj je dao u s. Zavalja, gdje je napadala Muslimanska i 3. brigada 8. divizije. U toku

^ Arhiv VII, k.434, reg. br. 3-1/1, i Zbornik, tom. 5, knj. 39, str.418.
Zbornik, tom 5, knj. 39, str. 495.

noći (24. marta 1945.), pri kraju likvidacije tog neprijateljevog uporišta, uspostavljena je veza sa 26. divizijom 4. armije, čime su likvidirana sva spoljna uporišta i stvoreni uslovi za napad na Bihać.

Napad za oslobođenje Bihaća počeo je 24. marta prije podne, sa jedinicama 4. armije koje su nastupale sa juga — preko Like. Za napad Stab 8. divizije je angažovao 2. i 3. brigadu, dok je Muslimanska brigada zadržana u rezervi. Noću, 24/25. marta, veći dio grada na lijevoj obali Une zauzele su jedinice 8. i 26. divizije. Te noći preko Une je prebačena i Muslimanska brigada, koja je nakon jakog okršaja zauzela predgrađe Bakšaiš i tako stvorila uslove za prebacivanje i ubacivanje u borbu i drugih snaga radi napada na neprijatelja na desnoj obali Une. Kako je prije podne 25. marta bio oslobođen dio grada na desnoj obali Une, prebačena je u pomoć Muslimanskoj brigadi i 2. brigada 8. divizije. Te dvije brigade napale su neprijatelja kod željezničke stanice, ali ih je proboj jačih snaga iz pravca Bosanske Krupe (koje su probile odbranu 7. divizije), prisililo na povlačenje. Prodorom tih snaga bio je otvoren prolaz za izvlačenje posade iz Bihaća, što je i učinjeno. Ujutro 28. marta Bihać je bio oslobođen.

Obaveštavajući Generalštab JA o rezultatima borbe za Bihać, Glavni štab Hrvatske je depešom od 30. marta 1945. godine javio:

»U borbama koje je IV korpus vodio od 21. do 28. marta, neprijatelj je pretrpio slijedeće gubitke. Zarobljeno 792 oficira, podoficira i vojnika, a ubijeno 1.135. Zaplijenjeno 10 topova, 12 bacača, 87 mitraljeza, 32 šmajsera, 56 pištolja, 602 puške, do pola miliona metaka razne vrste, 3.000 ručnih bombi, više hiljada topovskih granata i mina za bacače, 12 motornih vozila, 50 bicikla, 100 konja, 50 kola i magacin sa hranom. Uništena 2 tenka, 3 oklopna automobila, 29 kamiona i 8 luksuznih automobila. Ubijeno 172 konja. Zaplijenjeno više skladišta municije i ostalog ratnog materijala. Sopstveni gubici: 145 mrtvih i 603 ranjena. U ovim borbama sve su se jedinice IV korpusa dobro držale, a naročito se istakla VIII divizija pod komandom komandanta potpukovnika Joce Tarabića i komesara potpukovnika Bijedić Sukrije«.⁴⁸⁷

Sa početkom Bihačke operacije, 21. marta, Štab 8. divizije je prema naređenju Štaba 4. korpusa uputio 1. udarnu brigadu u rejon Prijeboja sa zadatkom da sa po jednim bataljonom zatvori pravce od Prijeboja, Gornjeg Babinog Potoka, Plitvičkog Ljeskovca, Plitvičkih jezera, Ličkih Jesenica i Saborskog preko Poljanka. Taj zadatak 1. brigada je vršila u skladu sa zadakom 35. divizije 11. korpusa, koja je stavljena pod komandu Štaba 4. korpusa, radi obezbjeđenja lijevog boka jedinica 4. armije, kao i pozadine 7. i 8. divizije.

Kako su se gotovo sve snage 4. korpusa našje kod Bihaća, a pravac od Ogulina i Karlovca ostao nepokriven, to je Štab 4. korpusa naredio da se 1. brigada, iz rejona Plitvičkih jezera, prebaci u rejon Primišlja i zatvori pravce prema Ogulinu i Karlovcu. Ona je stigla 24. marta izjutra, kada je počeo i napad za oslobođenje Bihaća.

Saznavši za pokret jače njemačko-ustaške kolone (dijelovi 20. lovačkog puka, 4. policijskog puka i 13. ustaško-domobranske divizije — oko 2.000 vojnika) iz Karlovca prema Slunju, radi deblokade svojih snaga u Bihaću, Štab 1. brigade je, posjedanjem položaja kod Tounja i Primišlja, obezbjedio od prolaza neprijatelja komunikaciju Ogulin—Slunj.

Sutradan, 25. marta, neprijatelj je uspio da odbaci jedinice 1. brigade kod Tounja i da u toku dana izbije na rijeku Mrežnice ispred Primišlja, gdje je i zadržan. Međutim, u toku noći, 25/26. marta, neprijatelj je pod zaštitom mraka i nebudnosti jedinica 1. brigade, uspio neopaženo proći kroz Primišlje, a istovremeno druga neprijateljeva kolona dolazila je iz Duge Rese. Kako je neprijatelj u toku noći podmakao, prošao i Slunj, to su jedinice 1. brigade uspjele da ga sačekaju tek u rejonu s. Bročanac, na cesti Slunj—Rakovica.

Zbog nadmoćnosti neprijateljevih snaga, jedinice 1. brigade nisu ih mogle zadržati, te je iz borbe kod Bihaća izvučena 3. brigada 8. divizije i upućena prema Rakovici i Slunju. Na toj relaciji, u dužini od oko 15 km, cio dan 27. marta vodila se žestoka borba sa tim snagama, koje su nastojale da se probiju ka Bihaću. Borci i starješine su znali da od njihove odbrane zavisi i uspjeh kod Bihaća, te su se uporno i junački borili iako je neprijatelj bio nadmoćniji u ljudstvu i naoružanju. No, da bi se neprijateljeve snage odbacile i osigurao uspjeh kod Bihaća, u rejon Rakovice upućena je i 14. brigada 19. divizije 4. armije, sa motorizovanim artiljerijskim divizionom i tenkovskim bataljonom 4. armije.

Brigada je stigla još istog dana 27. marta oko podne i već u poslijepodnevnim časovima, zajedničkim snagama 14. brigade 19. divizije, 1. i 3. brigade 8. divizije uz snažnu podršku artiljerije i tenkova, Dalmatinaca i Kordunaša, neprijatelj je nakon kratke ali žestoke i jurišne borbe bio razbijen i prisiljen na povlačenje prema Primišlju, gdje se i zadržao na rijeci Mrežnici.

U borbama 26. i 27. marta 1. brigada 8. divizije imala je 8 mrtvih, 17 ranjenih i 5 nestalih boraca i starješina, zarobivši 5 njemačkih vojnika. Zaplijenjen je 1 minobacač, 2 puškomitraljeza, 5 automata, 18 pušaka, 50 ručnih bombi, oko 12.000 metaka i druga ratna oprema.

U isto vrijeme dok su trajale borbe u Bihaću i za njega, 34. divizija izvela je nekoliko uspješnih akcija i nanijela neprijatelju osjetne gubitke.

Sa svoje tri brigade i pridodatom 3. brigadom 7. divizije, izvela je 4. marta uspješnu akciju na posadu u Rečici (10 km istočno od Karlovca). Posadu je sačinjavala 3. bojna 3. ustaškog združenja, 13. ustaško-domobranske divizije. Bojna je imala tri satnije sa oko 450 ustaša i domobrana i služila je kao spoljna odbrana Karlovca. Ostale jače neprijateljeve snage bile su na komunikaciji Karlovac—Zagreb i Zagreb—Šisak. Bio je to treći napad naših snaga na to uporište. Prvi neuspjeli napad izvela je 1. brigada 8. divizije. U drugom, 15. januara 1945, jedinice 34. divizije zauzele su mjesto, ali nisu likvidirale posade, i potom je 34. divizija ponovila napad.

Napad je izvela Karlovačka brigada, dok je Seljina brigada bila na obezbjeđenju prema Karlovcu, a Žumberačka brigada je bila postavljena između Rečice i mosta na rijeci Kupi, kako bi tim pravcem spriječila izvlačenje, kao što se to dogodilo u prošlom napadu. Treća brigada 7. divizije vršila je obezbjeđenje napada sa pravca Zdenčine i Brezovice.

Nalet naših boraca bio je brz i energičan. Upad jednog bataljona u neprijateljev raspored iskoristili su i ostali bataljoni, tako da je za 1,5 sat neprijateljeva posada savladana i mjesto zauzeto. Neprijatelj je glavnim snagama bježao prema mostu na Kupi, gdje je, također, bila manja posada, ali dočekala ga je Žumberačka brigada, dijelom ih poubijala, a dijelom zarobila. Oko ponoći neprijatelj je intervenisao iz Draganića, ali je dočekan i odbijen od strane Seljine brigade.

U toj borbi neprijatelj je imao 180 mrtvih, od čega 2 oficira i 250 zarobljenih, među kojima i 2 oficira. Zaplijenjeno je: 1 PT top, 4 teška i 11 puškomitraljeza, 1 teški minobacač, 8 automata, 244 puške, oko 30.000 metaka, 133 granate za PT topove, 150 mina za minobacače i druga ratna sprema. Jedinice 34. divizije imale su 10 mrtvih i 55 ranjenih boraca i starješina. Tom akcijom razbijena je i uništena 3. ustaška bojna.⁴⁸⁸

Poslije neuspjeha neprijatelj je iznenada i brzo reagovao. Sa oko 70 Nijemaca 1. lovačkog dopunskog puka i 100—200 ustaša iz 13. ustaško-domobranske divizije, 7. marta u 05.30 sati, napao je Karlovačku brigadu, koja je poslije napada na Rečicu zadržana u Donjoj Kupčani. Zbog nekontrolisanja terena neprijatelj se uspio noću koncentrisati i u zoru iznenada napasti Karlovačku brigadu, kojoj je nametnuo oštru borbu. Ubacivanjem u borbu Žumberačke brigade i protivnapadima Karlovačke brigade, podržane artiljerijsko-minobacačkom vatrom, neprijatelj je odbijen i protjeran u polaznu bazu. U toj iznenadnoj i nametnutoj borbi Karlovačka brigada je imala velike gubitke: 59 poginulih, 74 ranjena i 21 nestalog i zarobljenog borca i starješinu. Među poginulim bilo je i 10 starješina od kojih i načelnik Štaba 34. divizije, major Milutin Karaš.⁴⁸⁹

Radi odbacivanja 34. divizije od glavnih komunikacija, koje je držao neprijatelj, kao i radi razbijanja i uništenja njenih jedinica, neprijatelj je češće pokušavao ispade sa manjim ili jačim snagama, pri čemu je imao i određenih uspjeha. Noću, 17/18. marta, izbio je iz Zdenčine u Kraljevac sa oko 1.300 vojnika iz 1. njemačkog lovačkog dopunskog puka i 13. ustaško-domobranske divizije, prema položajima Seljine brigade. Kako je na vrijeme bio otkriven dočekan je organizovanom odbranom brigade, koja gaje uspjela, poslije petosatne borbe, protjerati u polazne baze. Neprijatelj je imao 35 mrtvih, od kojih jedan njemački major i jedan ustaški tabornik i 75 ranjenih. Brigada je imala 1 mrtvog i 4 ranjena, među kojima je bio i komandant brigade major Milan Tojagić. Nestalo je 5. boraca (zarobljeni u patroli) sa puškomitraljezom i 6 pušaka.⁴⁹⁰

⁴⁸⁸ Isto, str. 55 i 142.

⁴⁸⁹ Isto, str. 325.

⁴⁹⁰ Isto, str. 382.

Štab 34. divizije i dalje je nastavio sa izvođenjem napada na neprijateljeva uporišta, na komunikaciji Karlovac—Zagreb. Noću, 23. marta, sa početkom u 22.00 sata, sa Karlovačkom brigadom, poslije odmora i sređivanja od gubitaka u Donjoj Kupčini, izvršen je napad na posadu Budrovcima, kod Draganića (10 km sjeveroistočno od Karlovca), koju je sačinjavala jedna satnija ustaša i domobrana 13. ustaško-domobranske divizije. Pored osiguranja pruge i ceste, ta posada imala je zadatak, kao i ostale, da vrši prinudnu mobilizaciju ljudstva iz okolnih sela.

U samom početku napada iz pravca Karlovca naišla su tri kamiona, od kojih su dva uništena, a jedan je prošao za Draganić, što je posada iskoristila i pobjegla iz sela. Veći uspjeh brigade omeo je jedan tenk iz Karlovca. Neprijatelj je imao 15 mrtvih, dok je brigada imala 1 mrtvog i 1 ranjenog.

Sutradan, 24. marta, takođe u 22.00 sata, 34. divizija izvela je napad sa Seljinom brigadom, uz obezbjeđenje ostalih jedinica, na neprijateljevu posadu u Zdenčini. Posadu su sačinjavale dvije satnije 3. bojne 13. ustaško-domobranske divizije.

Uz podršku artiljerijsko-minobacačke vatre, u trajanju od 50 minuta, naše jedinice su uspjele razbiti odbranu i zauzeti mjesto. Neprijatelj je dijelom izginuo, a dijelom pobjegao. Imao je 41 mrtvog i 25 zarobljenih, dok su naše jedinice imale 4 mrtva, 2 nestala i 29 ranjenih, među kojima i 4 starješine. Zaplijenjeno je: teški minobacač, 4 teška i 4 puškomitraljeza, 34 puške, oko 30.000 metaka, 40 ručnih bombi, 198 mina za bacače i druga ratna srpema.⁴⁹¹

Radi obezbjeđenja Bihačke operacije od neprijateljeve intervencije sa pravca Banije, Štab 4. korpusa je 34. diviziju uputio u Baniju prema Petrinji i Sisku, sa dvije brigade (Karlovačka i Žumberačka), dok je jedna brigada (Seljina) ostala u Pokuplju. Procjena Štaba korpusa se i ostvarila. Neprijatelj je 25. marta krenuo iz Petrinje prema Glini, s ciljem da privuče naše snage od Bihaća, sa 3. jurišnom bojnomo Pavelićevog tjelesnog zdruza, dijelovima 14. pjašačkog zdruza 4. ustaško-domobranske divizije i 20. pješadijska pukovnija 1. ustaško-domobranske divizije.

U toku osmodnevnih oštih borbi neprijatelj, koji je uspio sa patrolama upasti u sjeveroistočni dio Gline, brzo je razbijen i protjeran u polazne baze. Naime, zbog jačine neprijateljevih snaga Štab 34. divizije pozvao je i Seljinu brigadu, tako da se pred neprijateljem našla cijela divizija. Protivnapad je Štab 34. divizije planirao za jutro 2. aprila. Međutim, kako je neprijatelj osjetio dolazak još jedne brigade, to se u toku noći počeo povlačiti svojim glavnim snagama u pravcu Petrinje, pa je umjesto planiranog protivnapada došlo do gonjenja slabijih neprijateljevih dijelova čime je propao pokušaj da sa pravca Banije i Karlovca deblokira svoje snage u Bihaću.

U tim borbama neprijatelj je imao oko 130 mrtvih, 200 ranjenih i 8 zarobljenih, dok su jedinice divizije imale 26 mrtvih (među kojima 8

⁴⁹¹ Isto, str. 185 i 385.

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA
4. UD. KORPUSA NOVJ NA DAN 31. MARTA 1945.

JEDINICA	P o s p i s k u					N a l i c u				
Stab Korpusa sa dijelovima	109 1	114 12	446 26	1294 248	1963 287	102 1	108 12	396 26	1157 239	1763 278
7. ud. divizija	122	365 7	905 29	4114 81	5506 117	88	283 5	720 27	3114 69	4205 101
P.O. Banija	9	37	51 1	308 6	405 7	8	35	49 1	230 6	322 7
8. ud. divizija	179	456 1	1252 25	5063 71	6950 97	134	375 1	964 11	3364 72	4837 94
Krajiški NOPO	13	38	54	363 5	468 5	12	37	46	320 5	415 5
Dopunski bataljon 8. ud. divizije	2	2	13	54	71	2	2	12	54	70
34. ud. divizija	82	317 6	710 10	3548 38	4657 54	62	260 3	529 8	2376 31	2905 42
Turopoljsko-posavski NOPO	3	37	95	317	452	2	36	89	294	421
Karlovački NOPO	9	31	41	309	390	9	30	38	272	349
Posavski NOPO	5	34	36	356	431	5	34	36	356	431
Omladinska dopunska brigada	16	15	28	682 22	741 22	16	14	27	608 22	665 22
Svega:	549 1	1446 26	3631 91	16405 471	22031 589	440 1	1214 21	2906 73	12145 444	16705 539
UKUPNO:	550	1472	3722	16876	22620	441	1235	2979	12589	17244

Napomena: Dijelovi Štaba korpusa: 1, 2, 3. i 4. aerobaza, pontonirski, tenkovski i auto-bataljon, artiljerijska brigada, itendantura, Korpusna vojna oblast, odsek za naoružanje, četa za vezu, sanitetsko odeljenje i marvena bolnica.

2. Brojitelj se odnosi na muškarce, a imenitelj na žene.

(Zbornik, tom 5, knj. 39, dok. 41, str. 204).

PREGLED SOCIJALNOG I NACIONALNOG SASTAVA LJUDSTVA
4. UD. KORPUSA NOVJ NA DAN 31. MARTA 1945.

JEDINICA	Brojno stanje po spisu	Socijalni sastav							Nacionalni sastav						
		Radnika	Seljaka	Intelektualac;	Zanatlija	Službenika	Vojnih lica	Polic. žand. i financ.	Š S B	Hrvata	Muslimana	Talijana	Slovenaca	Jevreja	CG
štab korpusa sa dijelovima	564 1683	51 172	409 1401	20 15	17 40	43 44	21 8	3 3	434 1148	106 321	17 173	1 12	2 6	2 13	i 5
7. ud. divizija	1428 4195	120 282	1119 3583	23 36	75 203	74 86	11 3	6 2	1216 2955	172 966	2 38	10 181	9 11	18 24	I
P.O. Banija	98 314	6 8	85 299	1	2 3	1 4	2	1	89 300	7 12	1				T
8. ud. divizija	1911 5136	132 207	1631 4804	23 25	35 42	49 39	11 7	10 12	1563 2999	107 819	233 1270	1 33	3 5	3 9	
Krajiški P.O.	105 368	12 8	86 353	2	1 3	4 4			6 13	3 5	96 349				T
Dopunski bat. 8. ud. divizije	17 54		13 48	T	2 5	2			2 5	2 U	13 38				
34. ud. divizija	801 3910	182 504	493 3154	33 45	47 118	42 80	2 5	2 4	60 129	718 3677	7 48	"6	12 27		i 4
Turopoljsko-posavski PO	87 365	12 27	71 320	2	2 4	1 11	1 1		22 43	64 321			1 1		
Posavski PO	95 336	32 104	54 208		2 5	7 15		4	2 6	92 326	1 2				
Karlovački PO	102 288	27 64	48 201	4	13 20	8 3	2		9 6	89 279	2		1 2		2
Omladinska dop. brigada	63 700	2 3	50 669	11	3 9	2 19	5	/	55 426	8 170	99	7	T	3	T
Svega:	5271 17349	576 1359	4059 15040	107 124	219 452	233 305	55 28	22 21	3458 8030	1368 6907	372 2017	12 233	28 53	23 50	2 18
UKUPNO:	22620	1955	19099	231	671	538	83	43	11488	8275	2389	245	81	73	20

Napomena: 1. U nacionalnom sastavu bila su i: 2 Crnogorca, 23 Čeha, 4 Nijemca, 3 Mađara, 8 Poljaka, 1 Danac, 1 Rumun i 1 Holandanin.

2. Dijelovi Štaba korpusa su: 1, 2, 3. i 4. aerobaza, pontonski, tenkovski i auto-bataljon, art. brigada, intendantura, Korpusna vojna oblast, odsek za naoružanje, prateća četa i četa za vezu, sanitetsko odeljenje i marvena bolnica.

3. Cifre u brojitelju označavaju broj starješina, a u imenitelju broj boraca. (Zbornik, tom 5, knj. 39, dok. 42, str. 204).

starješina), 93 ranjena, 4 zarobljena i 18 nestalih boraca i starješina. Izgubljeno je 5 puškomitraljeza, automat i 12 pušaka. Bila je to poslednja neprijateljeva ofanziva u Baniji.⁴⁹²

Krajem marta 1945. godine 34. divizija imala je po spisku 5.984, a na licu 4.470 boraca i starješina. U istom mjesecu divizija je imala sledeće gubitke: poginulo je 3 oficira, 16 političkih rukovodilaca, 19 podoficira i 72 borca, a ranjeno — 8 oficira, 26 političkih rukovodilaca, 41 podoficir i 199 boraca — ukupno 384. Mjesto poginulog načelnika Štaba 34. divizije, Milutina Karasa, postavljen je Boris Boca Balaš, komandant Karlovačke brigade, a mjesto njega Šulejman Vascarac.

Do kadrovskih promjena došlo je i u 7. i 8. diviziji. Za načelnika Štaba 7. divizije postavljen je major Jovo Čakalo, do tada komandant 3. brigade iste divizije, a umjesto njega postavljen je kapetan Savo Miočinović. Za komandanta 1. brigade 7. divizije postavljen je poručnik Đuro Pjevač, umjesto kapetana Branka Babića, koji je postavljen za komandanta 2. brigade, za v.d. političkog komesara 1. brigade postavljen je Slobodan Bjelajac, do tada politički komesar bataljona iste brigade.

U 8. diviziji je umjesto komandanta 1. brigade Joce Milkovića, koji je upućen na školovanje u SSSR, postavljen major Dragan Pajić, do tada komandant 3. brigade iste divizije.

U Muslimanskoj brigadi 8. divizije u kratkom vremenu desilo se nekoliko personalnih promjena. U borbama za Bihać teže je ranjen komandant Zuhdija Zalić, pa je umjesto njega postavljen Tana Ahmetović. U istoj borbi poginuo je Rasim Delić, pa je umjesto njega postavljen Camil Salihodžić, koji je uskoro i sam poginuo pa je na njegovom mjestu za političkog komesara postavljen Ismet Arnautović.

Sa stanjem na dan 31. marta 1945. godine 4. korpus je imao po spisku 22.620, a na licu 17.244 boraca i stariješina, bez Korpusne vojne oblasti — detaljnije vidi prilog.

Borbe 4. korpusa u Gackoj dolini i na relaciji Bihać—Primišlje

Poslije borbi za Bihać, a u skladu sa operacijom 4. armije kroz Liku, Štab 4. korpusa je 7. diviziju orijentisao prema Gackoj dolini, a 8. diviziju prema Primišlju, gdje je neprijatelj držao položaj, braneći prilaze prema Karlovcu. Prema neprijatelju privučena je i 34. divizija iz Banije, gdje se još izvjesno vrijeme zadržala njena jedna brigada.

Da bi se ostvarilo sadejstvo sa jedinicama 4. armije u operaciji za konačno oslobođenje Like, Glavni štab Hrvatske je naredio 1. aprila 1945. godine Štabu 4. korpusa slijedeće:

»U vezi sa predstojećim operacijama 4. armije, vaš je zadatak slijedeći: zauzeti neprijateljsko uporište Dabar i spustiti se u Gacku Dolinu radi vezivanja neprijateljskih snaga u Gackoj Dolini. Jednom pomoćnom kolonom, koja će istovremeno osi-

⁴⁹² Isto, str. 374.

gurati desni bok glavne kolone, zauzeti s. Stajnicu, po mogućnosti i Jezerane, te presjeći komunikaciju: Brinje — Modruš. Lijevo se osigurati na prostoru Petrinić Polja. Izvjesne snage postaviti na prostoru Plaškog sa zadatkom osiguranja, a rezervu na prostoru Rakovice. Zatvoriti pravce ka Bihaću, Petrinji i Karlovcu. Početak napada 4. aprila ujutro«.

Na pravcu dejstva 7. divizije, prema Gackoj dolini, neprijatelj se nalazio u slijedećim mjestima: Otočac — Štab 8. bojne 11. ustaško-domobranske divizije i dijelovi 392. njemačke legionarske divizije; Čudin klanac i Gornji i Donji Babin Potok — nalazio se 487. puk bez jednog bataljona; Dabar — dijelovi 392. divizije, Lipica — jedna satnija ustaša 8. bojne 11. ustaško-domobranske divizije; Letinac — jedna satnija ustaša iz 8. bojne; Brinje — jedna četa 1. bataljona 846. puka 392. divizije i Štab 2. bataljona 846. puka sa jedinicama za snabdevanje i Jezerane — jedna bojna 13. ustaško-domobranske divizije. Tada se na tome području nalazio 17. zdruk 13. ustaško-domobranske divizije.⁴⁹³

Prema razrađenom planu dejstva Štaba korpusa, 7. divizija je počela sa napadom 4. aprila 1945. godine, kako je i bilo naređeno, i u toku dana, sa svoje tri brigade, oslobodila Dabar, Letinac i Stajnicu i izabila na 5—8 km od komunikacije Jezerane—Brinje. Napadi su nastavljeni i 5. aprila, kada je divizija oslobodila Križpolje, Jezerane i Razvalu i na taj način ovladala djelom komunikacije Josipdol — Brinje. U toku 6. aprila oslobođeno je i Brinje. Dio neprijateljevih jedinica je likvidiran i zarobljen, a jedan dio uspio se izvući ispred udara naših jedinica.

Oslobođenjem dijela Like do linije Knežpolje — Brinje, neprijatelju je bilo onemogućeno povlačenje na sjever prema Ogulinu i prema Karlovcu. Međutim, njemačka 104. divizija i dijelovi 10. ustaško-domobranske divizije iz doline rijeke Une uspjeli su da probiju položaje 8. divizije i da izbiju u rejon Ličko Petrovo Selo, na putu preko Slunja za Karlovac. Tim je bila ugrožena pozadina 4. korpusa i desni bok 4. armije koja je dejstvovala u Lici. Zbog toga je Štab 4. korpusa naredio 7. diviziji da se hitno prebaci na pravac Bihać—Slunj.

Dok je 7. divizija vodila borbe sa neprijateljevim jedinicama sjeverozapadno od Gacke doline, 8. divizija je sa Muslimanskom brigadom zatvarala put prema Bihaću, a sa 2. brigadom, u rejonu Prijeboja, radi osiguranja Bihaća i slobodne teritorije Korduna i Cazinske krajine od pravca Korenice i Plitvičkih jezera. Tamo je imala pet teških borbi sa jačim neprijateljevim snagama koje su pokušavale da se iz Like probiju prema Bihaću i Kordunu. Prva i 3. brigada 8. divizije nalazile su se u rejonu sela Poloj i Primišlje, gdje su gotovo svakodnevno vodile borbe sa neprijateljem koji je od Karlovca i Ogulina prebacivao na taj teren svježne snage, na liniji Plaški—Primišje—Perjasica, radi odbrane komunikacije Ogulin—Karlovac i mjesta Ogulin, Duga Resa i Karlovac. Na tome prostoru nalazila se od 5^h aprila i 34. divizija sa dvije brigade, koja je povučena iz Banije, dok je Žumberačka

brigada i dalje zadržana, zajedno sa Banijskim NOP odredom, prema neprijatelju u Petrinji i Sisku.

Pored te neprijateljeve grupacije, u širem rejonu Primišlja, 3. aprila počelo je izvlačenje i 104. njemačke lovačke divizije iz rejona Ostrošca preko Rakovice i Slunja za Karlovac. Prema tim neprijateljevim snagama, sa pravca Ostrošca, bila je Muslimanska brigada 8. divizije, a povratkom 7. divizije sa linije Jezerane — Brinje, prema jednoj i drugoj neprijateljevoj grupaciji našao se cio Korpus sa svoje tri divizije. U rejonu Plaškog ostavljena je 3. brigada 7. divizije, koja je noću 9/10. aprila zauzela Trojvrh i Vojnovac, na komunikaciji Josipdol—Plaški.

Po dolasku 7. divizije otpočele su svakodnevne teške borbe sa obe neprijateljske grupacije, koje su trajale od 10. do 24. aprila, kada se neprijatelj iz rejona Primišlja počeo povlačiti prema Karlovcu. U toku 10. aprila jedinice 7. divizije zauzele su neprijateljeve položaje Cesarov Kamen i Čelopek kod Ličkog Petrovog Sela. Spojivši se sa jedinicama 8. divizije, 11. aprila, zauzet je Drežnik Grad i Sadilovac, a 12. aprila Grabovac i Rakovica. Zauzimanjem tih mjesta divizije su se našle na komunikaciji Rakovica—Slunj i bočnim napadima tukle 104. njemačku diviziju u povlačenju.

U tim borbama neprijatelj je imao velike gubitke, kao i u našim jedinicama, što govori o žestini napada naših jedinica u nastojanju da što duže zadrže neprijatelja i da mu nanesu što više gubitaka, kao i pokušajima neprijatelja da se bez predaje izvuče prema zapadu. Samo u desetodnevnim borbama koje je 7. divizija vodila, do 12. aprila, ubijeno je oko 400, više ranjeno i zarobljeno 150 neprijateljevih vojnika, x podoficira i oficira. Jedinice 7. divizije, za isto vrijeme, imale su 29 mrtvih i 117 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjeno je: 3 topa, 10 teških i 16 puškomitraljeza, 150 pušaka, 11 pištolja, oko 100.000 metaka, 1.200 mina za minobacače. 350 granata, 1.900 ručnih bombi, 8 kamiona i druga ratna oprema.⁴⁹

Da bi pomogao izvlačenje 104. divizije neprijatelj je iz Karlovca uputio jednu ustašku bojnu sa 10 tenkova i 16 kamiona, koja je zajedno sa svojim snagama kod Primišlja, odbacila jedinice 34. divizije i nastavila proboj za Slunj, gdje se 13. aprila spojila sa prednjim dijelovima 104. divizije. U osmodnevnim borbama koje je 34. divizija vodila kod Primišlja neprijatelj je imao 85 mrtvih i 110 ranjenih, a 48 je zarobljeno. Jedinice divizije imale su 31 mrtvog, 114 ranjenih i 11 nestalih boraca i starješina. Koncentričnim napadom 7. i 8. divizije, u noći 13/14. aprila, neprijatelj je odbačen od Slunja, koji je u postupnom povlačenju pružio jak otpor. O rezultatima te borbe Glavni štab Hrvatske je 14. aprila depešom izvjestio Generalštab JA:

»Na Kordunu jedinice 4. korpusa pošto su savladale jak otpor neprijatelja na Melnice i Lađevicu zauzele su Slunj te nastavljaju ka Primišlju gonjene razbijenih snaga 104. divizije i kolone koja je od Karlovca izvršila prihvat. U borbama od 8. do 12. ov. mjeseca 104. divizija pretrpjela je vrlo velike gubitke u ljud-

stvu i materijalu. Ubijeno 991, zarobljeno 145, ranjeno preko 500 neprijateljskih vojnika i oficira. (*Od oko 5.000 koliko ih je bilo u koloni 104. divizije — podvukao D.B.*). Zaplijenjeno je 6 topova, 33 automatska oruđa, 8 teških bacača, 230 pušaka, 42 strojnice, 22 pištolja, 8 kamiona, 1 motocikl, 11 tromblona, 5 radio-stanica, 1 telefonska centrala, 19 telefona, 55 konja, 12 kola sa raznovrsnim materijalom, 15 kareta te velike količine puščane i artiljerijske municije. Uništeno je 17 motornih vozila, 6 radio-stanica, ubijeno 80 konja, spaljene veće količine hrane i dr. opreme. Od potpunog uništenja ovu diviziju je spasla neprijateljska intervencija od Karlovca. Sopstveni gubici: 105 mrtvih i 247 ranjenih«.

Nakon ulaska naših jedinica u Slunj, Štab 4. korpusa je zadržao samo 8. diviziju na pravcu Slunj—Karlovac, a 7. i 34. uputio je na Karlovački sektor. Tako se prema Karlovcu, između rijeka Korane i Mrežnice našla 8. divizija, između Mrežnice i Dobre — 34. divizija i između Dobre i Kupe — 7. divizija.

Pred 8. divizijom, u rejonu Perjasice, nalazio se 1. domobranski puk, ojačan dvema četama 1. njemačkog lovačkog puka. Na liniji Perjasica—Poloj položaj je držala 4. ustaška bojna 13. ustaško-domobranske divizije, a na liniji Poloj—Primišlje 724. puk 104. njemačke divizije. Poslije podne 17. aprila Štab 8. divizije izdao je borbenu zapovijest za napad, kojom je predviđeno da divizija sa četiri brigade, 18. aprila u zoru, napadne i zauzme položaje na desnoj obali Mrežnice i na taj način zaštititi desni bok 4. armije. Prva brigada imala je zadatak da napada neprijatelja u rejon Perjasice, a jedinice 2. i 3. i Muslimanske brigade trebalo je da u isto vrijeme napadnu neprijatelja u rejonu sela Poloj, Primišlje i Tounjski Tržić.⁴⁹⁶

I pored toga što su jedinice 8. divizije zauzele Primišlje neprijatelj je 18. i 19. aprila uspio da ga sa više protivnapada, povrati, da bi konačno, 20. aprila ujutro, bio odbačen iz toga sela na visove Raletine i u rejon Poloja. Tu je organizovao odbranu i vještim protivnapadima odbijao napade jedinica divizije. Najzad, koncentracijom 1, 2. i Muslimanske brigade u napadu na Raletinu bila je probijena odbrana neprijatelja, zauzeta Raletina i neprijatelj prisiljen da se povuče iz Perjasice, 24. aprila.

U tim borbama neprijatelj je imao 58 mrtvih i 75 ranjenih, a jedinice divizije 19 mrtvih i 20 ranjenih.

Prema planu dejstva Štaba 4. korpusa, glavnina 8. divizije bila je, poslije borbi kod Primišlja i Raletine, orijentisana preko rijeke Mrežnice ka komunikaciji Ogulin—Karlovac, radi obuhvata neprijatelja u Karlovcu sa zapada. Međutim, 27. aprila divizija je dobila naredenje da prekini sve borbe na karlovačkom pravcu i pripremi se za brz pokret u pravcu Istre.

⁴⁹⁵ Isto, str. 512, i tom 11, knj. 4, str. 589.

⁴⁹⁶ Arhiv VII, kut. 828, reg. br. 14-1.

Prije polaska na Karlovački sektor 7. divizija se zadržala na odmoru i sređivanju svojih jedinica u rejonu Rakovice i Drežnik Grada. Odatle je, 19. aprila, njena 3. brigada upućena na prostoriju Plaški—Plavča Draga zbog ispoljene aktivnosti neprijatelja na pravcu Generalski Stol — Ogulin, a 1. brigada na osiguranje od Ostrošča, na položaje kod Brekovice, gdje je vodila borbu od 17. do 19. aprila sa snagama 373. divizije i, zajedno sa dijelovima 29. divizije zauzela sela Gnjilovac i Ostrožac. U toj borbi 1. brigada je ubila 82 i ranila više neprijateljevih vojnika, a ona je imala 7 mrtvih i 44 ranjena borca i starješinu. Nakon toga brigada se vratila u sastav divizije.

Poslije odlaska 1. brigade 7. divizije, iz doline Une ostao je Krajiški (Muslimanski) NOP odred, koji je 29. aprila, kod Bosanske Krupe, zarobio 22 legionara i 12 domobrana, sa većom količinom ratne opreme.

Još u toku borbi sa 104. njemačkom divizijom i neprijateljevom grupacijom⁴⁹⁷ koja je držala liniju Perjasica—Poloj—Primišlje, prema naređenju Štaba 4. korpusa, Štab 34. divizije uputio je Seljinu brigadu u rejon Tounja, na komunikaciji Generalski Stol—Ogulin. Ta brigada, napadom na neprijatelja u s. Zdenac (kod Tounja), učestvovala je zajedno sa 13. i 20. divizijom 4. armije u oslobodjenju Ogulina, Josipdola i Škradnika, a potom 13. aprila i u likvidaciji neprijateljevih uporišta u Tounju, Zdencu i Donjim Dubravama. U napadu na Zdenac brigada je imala 9 mrtvih i 19 ranjenih, dok je neprijatelj imao oko 60 mrtvih i više ranjenih vojnika.⁴⁹⁷

Noću 15/16. aprila Seljina brigada je smjenila jedinice 20. divizije na liniji Katić—Mirići—Špehari—rijeka Dobra, gdje je ostala do kraja aprila, kada su je smijenile jedinice 3. divizije 2. armije. Štab 34. divizije se 16. aprila, sa Karlovačkom brigadom, sa sektora Primišlja prebacio na sektor između rijeka Mrežnice i Dobre. Po njenom dolasku, prema planu dejstva 4. armije, 13. i 20. divizija krenule su prema Rijeci. Krajem aprila u sastav 34. divizije stigla je i Žumberačka brigada iz Banije. U vrijeme dok se nalazila u Baniji, noću 15/16. aprila, Banijski NOP odred razoružao je jednu satniju domobrana u s. Pračno (kod Siska), zarobivši 4 oficira, 4 podoficira i 53 vojnika sa 50 pušaka i oko 5.000 metaka.

Borbe 4. korpusa na karlovačkom sektoru

Prema naređenju Štaba 4. korpusa 7. divizija je, iz reiona Rakovice i Drežnik Grada, 22. i 23. aprila, bila u pokretu ka prostoriji Josipdol—Oštarije—Carevo Polje (gdje se od 19. aprila nalazila njena 3. brigada), da bi se 24. aprila prebacila na lijevu obalu Dobre, u širi rejon s. Špehari i zauzela položaje na liniji od Gradišća (k. 258) do Stragara (20 km jugozapadno od Karlovca). Toga dana Karlovačka brigada 34. divizije vodila je borbu sa neprijateljem u rejonu s. Bosanci (na cesti Karlovac—Vrbovsko), a desno od 7. divizije, između rijeka Mrežnice i Dobre, nalazio se Štab 34. divizije sa Seljinom i Žumberač-

⁴⁹⁷ Zbornik, tom 11, knj. 4, str. 766.

kom brigadom. Na terenu tih dviju divizija nalazio se i Karlovački NOP odred. Istovremeno, između rijeka Mrežnice i Korane nalazila se 8. divizija, sve tri frontom ka Karlovcu.

S ciljem da odbaci naše snage od Karlovca, neprijatelj je 25. i 26. aprila bio najaktivniji na pravcu 7. divizije. Selo Spehari, zauzeo je 25. aprila, a 26. aprila i s. Soline, ali je divizija i dalje držala ostale položaje. Borba se nastavila 27. i 28. aprila, a posebno tešku borbu vodila je 3. brigada 7. divizije na Umolu (12. km sjeveroistočno od Ogulina). U četverodnevni borbama neprijatelju su nanijeti gubici od 115 mrtvih i više ranjenih, a jedinice 7. divizije su imale 51 poginulog, 108 ranjenih i 7 nestalih boraca i starješina.⁴⁹

Noću 29/30. aprila 3. brigada 7. divizije napala je i zauzela Toplice Lešće, a 2. brigada iste divizije Bosiljevo i Vukovu Goricu.

Istovremeno su i jedinice 34. divizije vodile odbrambene borbe s neprijateljevim snagama iz Karlovca (dijelovi 104. njemačke divizije, 20. lovačkog puka, 2. i 4. policijskog puka, 4. samostalni policijski bataljon), koje su težile da odbace 7. i 34. diviziju i obezbjede sebi prolaz prema sjeverozapadu. Samo u borbama koje je 34. divizija imala 19. i 23. aprila jedinice divizije su imale 7 mrtvih i 12 ranjenih.

U vezi sa situacijom na frontu 4. korpusa Glavni štab Hrvatske je depešom od 25. aprila javio Generalštabu:

»Na prostoru između rijeke Dobre i Kupe snage 4. korpusa (7. i 34. divizija) vode žestoke borbe s neprijateljem duž komunikacija Generalski Stol—Bosiljevo—Bosanci. Protivnapadom naše jedinice su zauzele vrlo važno saobraćajno čvorište Bosanci i odbacile neprijatelja na liniju Vukova Gorica—Mrzjak—Bosiljevo. Na dijelu komunikacije Lešće—Bosiljevo vode se osobito oštre borbe. Neprijatelj daje grčevit otpor, vršeći stalno protivnapade s težnjom da zadrži ovu komunikaciju. Selo Lešće i k. 641. Previs prelazili su nekoliko puta iz ruke u ruku. Na prostoru između r. Korane i Mrežnice nastavlja se s pritiskom naših snaga (8. divizija). U ovim borbama neprijatelj trpi velike gubitke».

I narednih dana Glavni štab Hrvatske izvještavao je Generalštab da se na Karlovačkom sektoru vode žestoke borbe i da je nakon teških borbi 7. divizija oslobodila Bosiljevo, Mrzjak i Vukovu Goricu. U tim borbama ubijeno je oko 150 i ranjeno više neprijateljevih vojnika, dok su jedinice 7. divizije imale 48 poginulih i 18 ranjenih boraca i starješina.

Zbog situacije u 4. armiji, naređenjem Vrhovnog komandanta, 4. korpus je sa 7. i 8. divizijom potčinjen, 30. aprila, Štabu 4. armije, kako bi se uspješnije onemogućio proboj njemačkog 97. korpusa od Rijeke u pravcu Trsta. Položaje 7. i 8. divizije preuzela je 34. divizija, koja je ostala pod komandom 2. armije.

Kako se front sve više približavao Karlovcu, neprijateljeve snage locirane u njemu užurbano su se organizovale za odbranu grada zaposljedajući položaje na širem prostoru, uređujući objekte za odbranu na liniji sela: Skakavac, Vukmanić, Barilović, Generalski Stol, Bosilje-

⁴⁹⁹ Zbornik, tom 5, knj. 39, str. 520. i 523.

vo, rijeka Kupa, Netretić. U Karlovac je došao Štab 91. njemačkog korpusa, koji je pod svojom komandom imao: 104. njemačku diviziju, 20. lovački puk, 2. i 4. policijski puk, 4. samostalni policijski bataljon, jedan bataljon od ostataka 392. njemačke divizije i 13. ustaško-domobransku diviziju.

Prema izvještaju Glavnog štaba Hrvatske, od 20. aprila 1945. godine, na Karlovačkom sektoru tada je bilo oko 20.000 neprijateljevih vojnika, od toga 13.000 Nijemaca i 7.000 legionara, ustaša i domobrana.

Nastupajući desnom obalom Save 2. armija izbila je, krajem aprila, sa glavninom svojih snaga na rijeku Unu — na front od Bosanskog Novog do ušća Une u Savu. Na tom prostoru neprijatelj je držao nekoliko vrlo jakih uporišta: Bosanski Novi, Dobrljin, Bosansku i Hrvatsku Kostajnicu i Dubicu, koje je trebalo što prije likvidirati i dalje razviti dejstva pravcem Karlovac—Novo Mjesto.

Radi lakšeg komandovanja i bržeg nastupanja Štab 2. armije formirao je 24. aprila dvije operativne grupe divizija, Unsku i Karlovačku.

— Unska operativna grupa divizija (23, 28, 39. i 45. divizija) dobila je zadatak da što prije očisti od neprijatelja dolinu reke Une, izbije na komunikaciju Zagreb—Karlovac i produži napad na Karlovac iz sjeverozapadnog pravca.

— Karlovačka operativna grupa divizija (3, 4, 10. i 34 divizija) imala je zadatak da uništi neprijateljevu grupaciju oko Karlovca i oslobodi Karlovac. Ta grupa divizija prikupila se do 29. aprila, a 30. aprila i 1. maja divizije su podišle liniji spoljne odbrane Karlovca i zauzele polazne položaje za napad: 10. divizija između Korane i Kupe; 4. divizija između Mrežnice i Korane; 3. divizija između Mrežnice i Dobre; i 34. divizija između Dobre i Kupe.

Poslije operativnog podilaženja i grupisanja, opšti napad za oslobodjenje Karlovca počeo je 1. maja 1945. godine, a uspješno se završio 6. maja. Sa oslobodjenjem Karlovca konačno je oslobođeno i operativno područje dejstva 4. udarnog korpusa NOVJ.

Nakon čišćenja prostora između rijeka Kupe i Dobre 34. divizija dobila je zadatak da ugrožava komunikaciju Karlovac—Zagreb, dejstvujući pravcem Krašić—Draganić i da se spoji sa 10. divizijom, koja je dolazila od Rečice. Seljina brigada je 6. maja vodila borbu kod Gornje Kupčine, Karlovačka brigada kod Draganića i Žumberačka brigada kod Jastrebarskog.

Međutim, napad divizije sa Seljinom brigadom kod Gornje Kupčine nije uspio zbog žilavog neprijateljevog otpora i efikasne artiljerijske vatre iz Jastrebarskog. Napad je ponovljen 7. maja, rano izjutra, sa istom brigadom ojačanom dvama bataljonima Karlovačke brigade. Tek kasno uveče neprijatelj se počeo povlačiti. U isto vrijeme i jedinice 34. divizije prešle su u gonjenje razbijenih neprijateljevih snaga, koje su se u paničnom bijegu povlačile preko Žumberka u pravcu Samobora. U tim zadnjim borbama poginuo je komandant Žumberačke brigade, kapetan Ljuban Ajdinović.

Oslobođenjem Zagreba, 8. maja prestala su i borbena dejstva 34. divizije.⁵⁰⁰

Posljednje borbe 4. korpusa u završnim operacijama kod Ilirske Bistrice

Radi sređivanja i pripreme pokreta za Istru 8. divizija se prikupila u širem rejonu Primišlja. Prije polaska na marš rasformirana je njena 3. udarna brigada. Od tih boraca formirana su dva bataljona, od kojih je jedan ušao u sastav prve, a drugi u sastav druge brigade. Od tada je Muslimanska brigada postala 3. muslimanska brigada 8. divizije. Divizija je tada imala 7.900 boraca, podoficira, političkih rukovodilaca i oficira.

Iako je borcima bilo teško što nisu učestvovali u oslobođenju Karlovca, grada oko koga su četiri godine ratovali i sa čijim su stanovnicima bili povezani u zajedničkoj borbi, stradanjima i patnjama, ipak su izvikivali parole »Naprijed za Istru«, »Živjelo bratstvo i jedinstvo«, »Živio drug Tito«, »Živjela Komunistička partija Jugoslavije« i s ponosom išli u oslobođenje Istre i Slovenačkog primorja.

Sa koncentracijske prostorije u rejonu Primišlja, oko tri sata 28. aprila, 8. divizija krenula je na marš pravcem: Primišlje—Ogulin—Srpske Moravice—Brod na Kupi—Čabar—Prezid—Sv. Petar (Pivka u Sloveniji). Dužina marša iznosila je oko 180 kilometara, koje je trebalo prijeći za četiri dana kako bi se prije podne 2. maja izbilo u rejon Pivke. Nisu bile predviđene posebne mjere predostrožnosti i obezbjeđenja, jer se većim dijelom maršovalo preko slobodne teritorije. Oboljeli i iznemogli smješteni su u usputne bolnice. Prvog dana marša imali su suhu hranu, a ostalih dana jedan suhi i jedan topli obrok, a namirnice su obezbjeđivale preko intendanture 4. armije.

U toku marša 29. aprila, komandant 8. divizije, potpukovnik Joco Tarabić, i politički komesar divizije Sukrija Bijedić, bili su primljeni kod komandanta 4. armije, general-lajtnanta Petra Drapšina, u Kraljevici, koji ih je upoznao sa situacijom i zadatkom. Tada su saznali da se u širem rejonu Rijeke nalazi grupacija njemačkog 97. armijskog korpusa, jačine oko 20.000 vojnika, orijentisana na povlačenje prema Ilirskoj Bistrici, a poslije, zavisno od situacije, prema Trstu ili Ljubljani. Međutim, zauzimanjem Ilirske Bistrice njihovo izvlačenje je bilo dovedeno u pitanje, dok se našim jedinicama otvarao put ka Trstu.⁵⁰¹

U toku marša Stab 8. divizije primio je više depeša od Štaba 4. armije, a jedna od takvih, primljena noću 29/30. aprila 1945. godine, glasila je:

»Krećite sa ubrzanim maršem na prostoriju Jožarište—Postojna—Konozište, gdje ćete zauzeti položaje 29. divizije i uložite krajnje napore da savladate put u najkraćem vremenu. Javljajte se češće«.

Ispred 8. divizije marširala je 29. divizija, koja je ušla u sastav 4. armije. Kako se situacija na frontu 4. armije munjevito mijenjala, a

⁵⁰⁰ Arhiv VII, kut. 7, reg. br. 1/43; kut. 101, reg. br. 5/12—1.

⁵⁰¹ Prema svjedočenju Joco Tarabića, tada komandanta 8. divizije.

radi pojačanja naših snaga, Generalštab JA naredio je Glavnom štabu Hrvatske da se prema Istri uputi i 7. divizija, koja je krenula noću 30. aprila 1945. godine iz pravca Bosiljeva, nedaleko od Karlovca. Iza 8. i 7. divizije krenuo je i Štab 4. korpusa, sa artiljerijskim i tenkovskim jedinicama[^], koji je sa svojim dvama divizijama stavljen pod operativnu komandu Štaba 4. armije.

Po pristizanju 2. brigade 8. divizije, prije podne 2. maja, u rejon Pivke i ostalih jedinica divizije u rejon Rakeka, Štab divizije je uspostavio direktnu vezu sa komandantom 4. armije, koji se sa operativnim dijelom svoga štaba nalazio u Pivki.

Komandant 4. armije namjeravao je da u početku 8. diviziju usmjeri u pravcu Postojne, radi pojave jačih neprijateljevih snaga iz pravca Ljubljane, u vezi čega je već bilo izdato i naređenje 2. brigadi. Međutim, zbog približavanja neprijateljeve riječke grupacije Ilirskoj Bistrici i teške situacije kod 26. divizije, koja je zadržavala tu grupaciju, komandant 4. armije je odlučio da 8. diviziju orijentiše prema Ilirskoj Bistrici, sa zadatkom da preuzme položaje od 26. divizije i da po svaku cijenu spriječi dalji prodor riječkoj grupaciji. Time je 8. divizija konačno dobila konkretan zadatak u okviru 4. armije i hitno ga je punom snagom, počela izvršavati.⁵⁰²

Poslije dobijanja konkretnog zadatka 8. diviziji je prethodio novi marš od oko 20 kilometara, od Pivke prema Ilirskoj Bistrici. On je preden 3. maja, po brigadnim kolonama, u gotovosti za susretnu borbu s neprijateljem koji je potisnuo jedinice 26. divizije, s namjerom da se probije prema Trstu ili Ljubljani i spoji s našim zapadnim saveznicima.

Oko 18.00 sati, istog dana, slabiji dijelovi 8. divizije došli su u kontakt sa neprijateljem jugozapadno od Ilirske Bistrice. Njena 2. brigada, koja se zadržala sjeverno od Ilirske Bistrice, uputila je jedan bataljon u mjesto gdje su naši tenkovi vodili borbu, ali bez podrške naših boraca. U noći 3/4. maja, sem izviđačke djelatnosti nije došlo do jačih borbi. Istovremeno je 1. brigada 8. divizije upućena u pravcu Podgrada i Velo Brdo, gdje je u svanuće, 4. maja, zauzela položaje.

Iste noći jedna neprijateljeva kolona, jačine oko 1.000 vojnika iz 188. divizije 97. njemačkog korpusa, uspjela se, neopaženo od naših snaga, probiti preko Samaria (Smerle—Smrje) do Prema (Primano), bez borbe i tako se ukliniti između naših jedinica. U isto vrijeme, ujutro 4. maja, stigla je i 3. muslimanska brigada sa artiljerijom zapadno od Ilirske Bistrice, u rejon s. Dobro Polje.

Ta njemačka kolona iznenadila je i zaplijenila cijelu komoru 1. brigade 8. divizije i zarobila nekoliko ekonomata i vozača kola. Međutim, pošto njemačka glavnina još nije stigla u Prem, jedan bataljon, koji je bio najbliži, upao je u selo, napao njemačku prethodnicu, oslobodio zarobljenike i spasio komoru, ali je ubrzo izbačen iz sela koje su ponovo posjeli Nijemci.

Po pristizanju 3. muslimanske brigade, u rejon Prema, rano izjutra 4. maja odmah se prešlo u napad na uklinjenog neprijatelja i zarobljeno

⁵⁰² Joco Tarabić, *8. kordunaška udarna divizija*, HAK, Zbornik 9, Karlovac 1977, str. 733.

nekoliko Nijemaca. Zatim je Štab 8. divizije naredio 1. i 3. brigadi da se njemački klin presječe, razbije i uništi. Cio dan 4. maja vođene su ogorčene borbe. Istovremeno je 4. bataljon 1. brigade, koji se nalazio u divizijskoj rezervi sjeverno od ceste Ilirska Bistrica—Prem, sačekao u zasjedi i napao jednu kolonu koja je pošla u pomoć njemačkim snagama u Premu. Došlo je do vrlo oštne borbe oko Prema, u kojoj se posebno istakla 3. muslimanska brigada. O dramatičnosti borbe govori i podatak da su pojedini položaji u toku dana prelazili 5—7 puta iz ruku u ruke.

U toku 5. maja Nijemci iz Ilirske Bistrice napadali su u pravcu istoka i sjeveroistoka, sa ciljem da ovladaju pogodnim položajima oko grada i stvore povoljne uslove za njegovu odbranu, a zatim i za proboj prema Trstu, koga su naše jedinice zauzele 1. maja. Žestoke borbe nastavljene su na cijelom frontu tokom dana, pa i kasno u noć. Noću 5/6. maja borbe oko Prema još su trajale, a pored 1. brigade i 3. muslimanske brigade u borbu su uvedene i divizijska i korpusna artiljerija. Te noći su sjeverno od Ilirske Bistrice stigli i 7. udarna divizija i Štab 4. korpusa, pa se 97. njemački korpus našao u čvrstom obruču jedinica 4. armije.

Po pristizanju, noću 5/6. maja 7. divizija smjenila je djelove 26. divizije i posjela položaje istočno od s. Topoleca i to k.417 (na cesti između Šembija i Trnova) — k.645 (sjeverno od Stražice) — Tučak (k.800) — Milanka (k.975). Druga brigada je bila na desnom krilu, 1. na centru, a 3. na lijevom krilu. Divizija je bila ojačana jednim tenkovskim bataljonom 4. armije, motorizovanom grupom artiljerijske brigade 4. korpusa i jednom haubičkom baterijom artiljerijskog divizion 26. divizije, pored svoga divizijskog artiljerijskog divizion 26. divizije. Divizija se desno naslanjala na 8, a lijevo na 13. diviziju.

Još dok je posjedala i utvrđivala položaje, neprijatelj je u 02.00 sata 6. maja izvršio žestoki napad na 1. brigadu, južno od Šembija i bio odbačen, ali je ponovio napade u 03.30 i 05.30 sati, te je protivnapadom brigade odbačen na Stražicu (k.711) i Volčji hrib (k.757). Istog dana, u 12.00 sati, 7. divizija je izvršila napad na njemačke položaje na Stražici i Volčjem hribu: 1. brigada sa zapadne, a 3. brigada sa istočne strane. U ogorčenoj borbi Nijemci su odbili napad. Te su položaje odsudno branili, budući da su im bili posljednji oslonac za proboj u pravcu Ljubljane. Predvečer brigade su ponovile napad, ali opet bez rezultata.

U toku 6. maja, 1. brigada i 3. muslimanska brigada 8. divizije, podržane divizijskom i korpusnom artiljerijom, razbile su neprijateljevu grupaciju kod sela Prem. Dok su se vodile odlučne borbe, neprijatelj je iz Ilirske Bistrice, u dva navrata, pokušao da se probije prema tom selu. U rejonu sela Topolec Nijemci su pokušali da pređu potok Rjeka i izbiju na lijevo krilo 7. divizije. Međutim, sve te pokušaje spriječile su jedinice 2. brigade 8. divizije.

Neprijatelj, koji je osim Ilirske Bistrice držao i prostor širok oko 15 kilometara u južnom i jugoistočnom pravcu, napadale su još i 9, 13,

19. i dijelovi 29. divizije, čime je bio onemogućen proboj 97. njemačkog korpusa iz okruženja.

Pošto su svi njemački istureni dijelovi bili razbijeni ili odbačeni nazad, to je Štab 4. korpusa odlučio da se neprijatelj napadne u Ilirskoj Bistrici. Poslije podne, oko 17.00 sati, kompletna 8. divizija, podržana vatrom korpusne artiljerije i jednim bataljonom tenkova, prešla je u frontalni napad. Druga brigada i 3. muslimanska brigada napadale su sa južne, a 1. brigada sa zapadne strane. Desno od 8. divizije nalazile su se jedinice 4. armije (10. hercegovačka brigada), a lijevo 7. divizija koja je vršila vatreni pritisak sa sjevera i bila u pripravnosti da spriječi eventualni proboj i izvlačenje neprijatelja tim pravcem.

Jedinice 8. divizije su vrlo brzo nastupale prema gradu, a naročito oko 19.00 sati kada su u borbu ubačena i dva tenka, koji su podigli moral boraca, iako se nisu usuđivali da uđu u sam grad. Neprijatelj, koji je bio brzo razbijen na spoljnim odbranama, bježao je u grad, što je dovelo do panike i u samom mjestu. To su naše jedinice iskoristile za još energičniji napad, tako da su 2. i 3. brigada 8. divizije, na vrlo uskom prostoru, preko ravnice i r. Reka, prodrle u mjesto, gdje su zarobile nekoliko stotina Nijemaca i uspjele se oko 22.00 sati dokopati zgrade u kojoj su se nalazili njihovi ranjenici.

U takvoj situaciji Nijemci su inicirali da se prekine vatra i otpočnu pregovori. Do prvih pregovora i obustave vatre na frontu 8. divizije, došlo je 7. maja u 01.00 sati. Pregovori su završeni ujuto u 06.00 sati, potpisivanjem akta o безусловnoj predaji. Dokument o predaji, odnosno o kapitulaciji potpisali su ispred Štaba 4. udarnog korpusa načelnik Stanko Bjelajac i politički komesar 8. udarne divizije Šukrija Bijedić, a ispred Štaba 97. njemačkog korpusa pukovnik Rajndl.⁵⁰³

Dokumenat o безусловnoj predaji glasi:

»Radi daljeg obustavljanja neprijateljstva i prolijevanja krvi s jedne i s druge strane, između Riječke grupacije pod komandom gospodina generala Kiblera i jedinica 4. udarnog korpusa Jugoslovenske armije 8. udarne divizije došlo je do pregovora i slijedećeg zaključka:

1. Časom potpisivanja ovog zaključka obvezatno prestaju da se vode neprijateljstva s jedne i druge strane.

2. Čitava grupacija pod komandom generala planinskih četa Kiblera ima da izruči i безусловno preda sve oružje i materijal u ispravnom zatečenom stanju.

3. Predaja oružjaj materijala ima odmah da uslijedi i da se stavi na raspolaganje Štabu 8. udarne divizije.

4. Ljudstvo sa oficirima i podoficirima po dijelovima razdužuje se oružjem i stavlja se pod komandu 8. divizije do daljeg naređenja.

5. Do konca maja mjeseca ove godine grupacija koja se predala biće prebačena iz naše zemlje u svoju zemlju i sa

⁵⁰³ Zbornik, tom 11, knj. 4, str. 766 i 826, Ignjatije Perić i Joco Tarabić, *Četvrta kordunaška NOU brigada*, VIZ, Beograd 1977, Ignjatije Perić, *Peta kordunaška brigada*, VIZ, Beograd 1972, 8. *kodrunaška udarna divizija* HAK, Zbornik 9, 1977. i 7. *banijska divizija*, VIZ, 1967.

obezbeđenjem sa naše strane, do prihvata ove grupacije od strane jedne jedinice u drugoj zemlji. Teški ranjenici biće zadržani u našim bolnicama i do mogućnosti prebacivanja u svoju zemlju ostaće u našoj zemlji.

6. Po želji zarobljene grupacije biće upućene u svoju zemlju na prostor Klagenfurta (Celovec).

7. Ovaj zaključak ispred Štaba 4. udarnog korpusa JA potpisuju: pukovnik Stanko Bjelajac i potpukovnik Šukrija Bije-dić: ovo važi za sve jedinice Jugoslovenske armije.

8. Ispred Štaba njemačke grupacije koja se predaje u ime generala planinskih trupa Kiblera potpisuju: pukovnik Reindl.

U s. Zagorju 7. V. 1945. u 6.04 s.«⁵®

Jedinice 8. udarne divizije dobile su zadatak da razoružaju njemački 97. armijski korpus, dok su ostale jedinice zadržane na dostignutim položajima. Samo u rejonu Ilirske Bistrice jedinice 8. divizije razoružale su oko 16.000 njemačkih vojnika, podoficira i oficira, među kojima oko 40 viših oficira i 3 generala, a još nekoliko hiljada razoružale su ostale jedinice 4. armije.

U borbama od 3. do 7. maja, do kapitulacije njemačkog 97. armijskog korpusa, jedinice 8. divizije su nanijele neprijatelju slijedeće gubitke: 720 poginulih i 1.086 zarobljenih vojnika, podoficira i oficira, a same su imale 65 poginulih i 156 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjeno je: 2 PT topa, 9 teških minobacača, 105 puškomitraljeza, 510 šaraca, 494 automata, 396 pušaka, 180 pištolja, 165 ručnih bombi, 400 mina, 17.100 metaka, 10 kamiona i druge opreme.

U borbama 6. i 7. maja jedinice 7. udarne divizije ubile su 311, ranile 76 i zarobile 834 neprijateljeva vojnika, podoficira i oficira, dok je divizija imala 29 poginulih, 68 ranjenih i 4 nestala borca i starješine. Zaplijenjeno je: 55 mitraljeza, 5 teških minobacača, 5 topova, 601 pušaka i druge ratne opreme.

Svu ratnu opremu i materijal preuzela je 8. divizija u Ilirskoj Bistrici i isporučila je Štabu 4. korpusa, a zatim Štabu 4. armije.⁵⁰⁵

U toku pregovora za predaju njemačke grupacije u Ilirskoj Bistrici i po potpisivanju akta o kapitulaciji, 7. divizija još uvijek je vodila borbu sa neprijateljevim jedinicama koje su pokušale proboj, jer nisu bile obaviještene o prekidu vatre. Naime, na pravcu 2. brigade, njemačke snage jačine do bataljona, izvršile su napad 7. maja u 5 časova i ovladale Milankom (k.975 i k.785). Međutim, bočnim napadom 3. brigade, uz podršku vatre artiljerijske brigade 4. korpusa i divizijskog artiljerijskog diviziona, neprijatelj je bio opkoljen i zajedničkim snagama 2. i 3. brigade u ogorčenoj borbi tokom dana, likvidiran.

Nešto kasnije njemački komandant puka lično je uspostavio vezu sa štabovima 2. i 3. brigade, zahtijevajući prekid vatre, jer mu je naredeno da se preda sa svim ljudstvom i opremom našim snagama. Iza toga uslijedio je jedinstven ratni prizor: pred postrojenim i prepolovljenim-pukom poraženi komandant izdaje poslednju zapovijest i, u

** Arhiv VII, kut. 434. f.1-dok. 8 i Zbornik, tom 11, knj. 4, str. 828.

Zbornik, tom 11, knj. 4, str. 826; Arhiv VII, k. 828, br. reg. 8/1, 5/2 i 6/3, i 1146-11 i k. 814. br. reg. 11/2.

stavu »mirno« ispred postrojenih Nijemaca, kaže da nije sramota viteški se predati boljim ratnicima, a zatim našim komandantima predaje raport o predaji svoga puka i njegovom brojnom stanju, naoružanju i opremi.

Nakon prestanka borbi i razoružanja 97. njemačkog armijskog korpusa, zadatak 4. korpusa je bio da što prije izbjie na komunikaciju Zagreb—Ljubljana—Jesenice, radi spriječavanja povlačenja neprijatelja iz pravca Zagreba ka zapadnim granicama Jugoslavije, odnosno ka austrijskoj teritoriji. U vezi tog zadatka 7. i 8. divizija 4 korpusa, upućene su prema Ljubljani. Međutim, kako se neprijatelj brzo povlačio, obustavljen je pokret Korpusa prema austrijskoj granici.

Sedma banijska udarna divizija prošla je paradnim maršem kroz Ljubljanu, a zatim na putu za Baniju stigla do Zidanog Mosta, gdje je razoružala jednu zaostalu neprijateljevu kolonu. I 8. kordunaška udarna divizija kretale se preko Postojne u pravcu Ljubljane, ali umjesto ka austrijskoj granici, divizija je upućena prema Zagrebu i dalje prema Sisku. Na tom putu prihvatila je oko 15.000 zarobljenih pripadnika oružanih snaga NDH i za popunu divizije odabrala oko 2.000 skoro mobilisanih domobranskih vojnika.

Boravak u Zagrebu Štab 8. divizije je iskoristio da 9. maja — dan kapitulacije fašističke Njemačke — uputi preko radio-stanice pozdrav i poruku boraca i starješina narodu Korduna i Cazinske krajine, u kome je, pored ostalog, rečeno:

»U ovim svečanim danima, kada narod naše napaćene domovine slavi praznik, svog oslobođenja... pozdravljaju vas vaši sinovi, borci vaše junačke divizije i čestitaju vam ovaj veliki praznik. Mi smo u potpunosti i dostojno izvršili zadatak koji je pred nas postavio naš vođa, naš najbolji drug, maršal Tito. A sada, kada je oružana borba završena i kada se nad našim popaljenim selima i gradovima, nad čitavom našom domovinom, pobjedonosno vijori zastava slobode, mi ćemo uložiti sve napore da izgradimo sve što su uništili krvnici naše slobode i napretka, mi ćemo biti budni stražari i branioци tekovina koja su zalivene krvlju i čiji temelji počivaju na kostima naših najboljih sinova...«⁵⁰⁷

Tako je 4. udarni korpus NOVj, poslije 30. mjeseci borbi, časno izvršio svoj zadatak u završnim operacijama kod Ilirske Bistrice i Karlovca.

»Ljepšeg završetka rata nisu mogle doživjeti starješine i borci 7, 8, 9, 13, 19, 20, 26, 29. i 43. divizije, Jugoslovenske mornarice i Vazduhoplovstva, Štab 4. korpusa i Štab 4. armije i ostalih jedinica rodova i službi koje su u tome učestvovalе, nego kada su vidjeli potpunu kapitulaciju njemačkog 97. korpusa kod Ilirske Bistrice«.

Štab 4. korpusa rasformiran je kad je rat već bio završen, 18. maja 1945. godine, u Brežicama kada je bio na putu iz Ilirske Bistrice za Zagreb. Iz njegovog sastava popunjen je Štab 2. armije.

^{M6} Svjedočenje Milana Kneževića, političkog komesara 7. divizije u knjizi 7. *banijska divizija*, str. 747—748.

⁵⁰⁷ Ignjatije Perić i Joco Tarabić, n. dj. str. 255 i Ignjatije Perić, n. dj. str. 288.

⁵⁰⁸ General-pukovnik Miloš Šumonja, *Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije*, VINC, Beograd, 1986. str. 380.

**PREGLED GUBITAKA NEPRIJATELJA I 4. KORPUSA
(22. NOVEMBAR 1942. — 7. MAJ 1945)**

MJESEC — GODINA	Neprijatelj			Naše jedinice				Zaplijenjeno					
	Mrtvih	Ranjenih	Zarobljenih	Poginulih	Ranjenih	Nestalih	Zarobljenih	Puška	Automata	Puš. mitr.	Mitraljeza	Minobacača	Topova
Od 22. novembra do 31. decembra 1942.	740	385	890	191	534			441	16	31	10	3	
Od 1 — 19. jan. 1943.	563	48	549	80	142	57		962		29	22	11	2
Od 20 — 29. jan. 1943.	1258	619	43	53	144	5	1	22	4	1	2	2	
Februar — 1943.	1397	1588	108	127	347			258	7	U	5	4	5
Mart — 1943.	556	473	882	104	314	4		828	3	38	31	6	
April — 1943.	928		1479	93	333	3		2652	14	75	55	23	5
Maj — 1943.	194	160	21	63	128			36		1	7		
Juni — 1943.	726	894	248	132	428	3		259	7	20	10		5
Juli — 1943.	233		93	58	207	1	2	104		5	4	2	
Avgust — 1943.	593		783	55	144	1	5	671	24	40	8	11	1
Septembar — 1943.	1418	1139	1236	161	451	35	22	1506	26	63	36	18	4
Oktobar — 1943.	823	474	523	73	166	5		657	3	24	6	6	
Novembar — 1943.	498	328	429	153	436	31	2	420	18	20	4	2	4
Decembar — 1943.	503	518	39	59	86	17		10			3		1

MJESEC — GODINA	Neprijatelj			Naše jedinice				Zaplijenjeno					
	Mrtvih	Ranjenih	Zarobljenih	Poginutih	Ranjenih	Nestalih	Zarobljenih	Puška	Automata	Puš. mitr.	Mitraljeza	Minobacača	Topova
Januar — 1944.	1015	776	360	85	261	94		352		20	20	2	
Februar — 1944.	456	440	6	125	206	73		11	2	1			
Mart — 1944.	1046	154	199	177	373	72	13	110	12	12	14	7	
April — 1944.	995	1340	59	117	369	50		116	3	8		1	1
Maj — 1944.	1099	1180	69	70	261	13		103	5	4	1	2	
Juni — 1944.	715	568	110	112	336	33	3	36	6	3	2	1	
Juli — 1944.	964	1220	32	115	426	26		16		3	1		
Avgust — 1944.	300	150	53	30	83			25			2		
Septembar — 1944.	678	364	115	67	182	10		267	9	33	U	8	2
Oktobar — 1944.	314	200	62	66	157	1		212		10	16	2	
13. Vili — 30. X 1944. 7. div. (u Slavoniji)	270	250	100	87	188			140		12	28	5	3
Novembar — 1944.	1197	330	408	209	686	7		590	38	50	11	9	1
Decembar — 1944.	993	544	374	198	659	19		877	18	61	23	54	7

MJESEC — GODINA)	Neprijatelj			Naše jedinice				Zaplijenjeno					
	Mrtvih	Ranjenih	Zarobljenih	Poginulih	Ranjenih	Nestalih	Zarobljenih	Puška	Automata	ti s K P L	Mitraljeza	Minobacača	Topova
Januar — 1945.	428	350	108	106	306	11		125	7	14	8	2	
Februar — 1945.	650	200	106	180	477	41	107	155	6	13	3	2	
Mart — 1945.	1528	332	1079	259	892	46	4	1112	58	18	95	15	14
April — 1945.	1968	685	426	277	699	18		430	33	58	10	8	9
Do 7. maja — 1945.	1031	76	1920	94	224	4		997	494	670		14	7
SVEGA:	26077	15785	12909	3746	10645	680	159	14500	812	1348	448	220	70

Napomena: 1. Pored prikazanog zaplijenjenog naoružanja, zaplijenjeno je i 419 pištolja, 138 raznih motornih vozila i 17 tenkova, te veća količina municije, ručnih bombi, granata, mina i razne ratne opreme, odjeće i namirnica. Oštećeno je i uništeno: 65 raznih motornih vozila, 76 lokomotiva, 744 vagona, 29 tenkova, 6 aviona i porušeno 67 km željezničke pruge.

2. Pregled je sačinjen na osnovu operativnih izvještaja štabova brigada, divizija, partizanskih odreda i štabova Korpusa. Za pojedine akcije, a posebno za partizanske odrede nedostaju podaci, kao i podaci o kojima se u izvještajima kaže »i veći broj ranjenih ili mrtvih«. Broj »izbačeno iz stroja« autor je delio na pola (mrtvih, ranjenih). Zatim, izvještaji štaba Korpusa ne slažu se sa izvještajima štabova jedinica i obratno. No, i pored toga dati pregled daje približno tačne podatke.

3. U broj »zarobljenih neprijateljskih vojnika« nije uračunato 16.000 koje je 8. divizija razoružala u Ilirskoj Bistrici.